

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

**Průběh revitalizace bretonštiny a situace národnostního
uvědomování v Bretani**

Bc. Lucie Javůrková

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Lucie Javůrková

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Průběh revitalizace bretonštiny a situace národnostního uvědomování v Bretani

Název anglicky

Revival and Developments of the Breton Language and Situation of National Consciousness in Brittany

Cíle práce

Cílem práce je odpovědět na výzkumné otázky:

- Jaké jsou hlavní prvky bretonské etnické identity?
- o Jaká je současná situace bretonštiny a národní identity v Bretani?
- o Jak probíhala revitalizace bretonského jazyka?
- o Jak se vyvíjela situace národní identity ve 20. a 21. století?
- Čím a jak se bretonská národnostní menšina odlišuje od okolí?
- Jaké bylo a je postavení Bretaně v rámci Francouzské republiky?
- Existuje zde nějaké propojení s ostatními keltskými národy?
- o Nalezneme v Bretani specifické propojení s nejbližším keltským národem, Cornwalllem? A jaké?

Metodika

Práce bude vycházet především z výsledků střednědobého terénního výzkumu a materiálu získaného z lokalit, kde žijí Bretonci. Jako komparace poslouží i již provedený výzkum v Cornwallu. Důraz bude kladen především na kvalitativní metody navazující na sekundární (hlavně statistické) údaje. Údaje budou získávány i prostřednictvím filmového dokumentu.

Doporučený rozsah práce

cca 70 stran + filmový dokument

Klíčová slova

Bretaň, národnostní uvědomování, bretonština, Bretonci, národnostní menšina, revitalizace jazyka

Doporučené zdroje informací

BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY Lionel, MARAIS Pierre-Emmanuel. Bretagne les questions qui dérangent. Fouesnant: Yoran Embanner, 2014. ISBN 918-2-916579-78-8.

GEMIE, Sharif. Brittany, 1750-1950 The Invisible Nation. Cardiff: University of Wales Press, 2007. ISBN 978-0-7083-2002-0.

GOARZIN Anne, LE DISEZ Jean-Yves. Bretagne/Cornouailles (britanniques): quelles relations? Brittany/Cornwall: what relations?. Rennes: Centre de Recherche Bretonne et Celtique, 2013. ISBN 979-10-92331-04-2

HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody : příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-010-0.

ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin : možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 4. 11. 2015

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 11. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 20. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „Průběh revitalizace bretonštiny a situace národnostního uvědomování v Bretani“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne

30. 3. 2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu práce doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D. za odborné rady a připomínky k diplomové práci. Dále bych ráda poděkovala všem informátorům za ochotu při terénním výzkumu. V neposlední řadě bych ráda poděkovala Ing. Ivaně Javůrkové za korekturu textu.

Průběh revitalizace bretonštiny a situace národnostního uvědomování v Bretani

Revival and Developments of the Breton Language and Situation of National Consciousness in Brittany

Souhrn

Diplomová práce se zabývá bretonskou minoritou žijící na nejzápadnějším francouzském poloostrově. Bretonská menšina je jedním z šesti keltských národů. Cílem práce je zodpovězení výzkumných otázek, jež jsou zaměřeny na bretonskou identitu a její vývoj. Dále na charakteristické prvky, kterými se liší menšina od většinové společnosti. Důležitou částí práce je také zaměření na bretonský jazyk, jeho vývoj a současnou situaci. Teoretická práce čerpá z publikací zabývajících se národy, identitou, jazykem a dalšími relevantními pojmy. Druhá část práce vychází z primárních a sekundárních dat, které byly získány v rámci terénního výzkumu. Bretonská menšina si dodnes uchovala specifické prvky, přestože nebyla v minulém století ze strany francouzského státu tolerována. Represe a intolerance ze strany většiny měly za následek i popírání bretonské identity v řadách samotných příslušníků menšiny. Situací ve 20. století utrpěl především regionální keltský jazyk, bretonština, která je v současnosti řazena mezi vážně ohrožené jazyky.

Summary

This MA thesis deals with the Breton minority who live on the westernmost French peninsula. The Breton nation is one of the six Celtic nations. The aim of the thesis is to answer research questions that focus on Breton identity, its historical development and specific ethnic differences from the majority population. A significant part of the thesis deals with the Breton language from a historical and current point of view. The theoretical part of the thesis focuses on basic terms such as nation, identity or definitions related to language. The second part is based on primary and secondary data which were obtained from field research in Brittany. Despite intolerance and repression from France, the Breton minority has remained unique until today. In the 20th century, repressions from the French

state caused denial of identity by Bretons themselves. These repressions had a negative effect especially on the regional Celtic language which is considered an endangered language.

Klíčová slova

Bretaň, národnostní uvědomování, bretonština, Bretonci, národnostní menšina, revitalizace jazyka

Key words

Brittany, national consciousness, Breton language, Bretons, national minority, language revival

Obsah

1	Úvod a cíl práce	10
2	Metodika	11
3	Literární rešerše	13
4	Teoretická část	17
4.1.	Národ.....	17
4.2.	Utváření evropského národa	18
4.3.	Nacionalismus	19
4.4.	Národní identita.....	21
4.5.	Jazyk.....	22
4.5.1.	Menšinový jazyk.....	22
4.5.2.	Jazyková vitalita	23
4.5.3.	Role jazyka v etnickém kontextu.....	25
4.5.4.	Snahy zachování a revitalizace jazyka a etnického vědomí	26
5	Vymezení území	31
5.1.	Geografické vymezení	31
5.2.	Stručná historie Bretaně	32
5.3.	Postavení Bretaně v rámci Francouzské republiky	34
5.4.	Propojení s keltskými národy.....	35
5.4.1.	Propojení s nejbližším keltským národem – Cornwalllem	36
6	Vývoj národní identity	39
6.1.	Vývoj národní identity ve 20. století.....	39
6.2.	Vývoj národní identity ve 21. století.....	43
7	Vývoj bretonského jazyka	45
7.1.	Vývoj bretonského jazyka ve 20. století	46
7.1.1.	Bretonská literatura a bretonští spisovatelé	51
7.2.	Vývoj bretonského jazyka ve 21. století	51
8	Etnodiferenciační znaky	55
8.1.	Pocit sounáležitosti.....	55
8.2.	Organizace a akce podporující bretonskou kulturu.....	56
8.3.	Bretonské symboly.....	59
8.4.	Tanec, hudba a hudební nástroje.....	60

8.5.	Bretonská kuchyně	62
8.6.	Regionální jazyk gallo.....	63
8.7.	Současná situace bretonského jazyka.....	64
8.7.1.	Bretonština ve veřejném životě a v médiích.....	66
8.7.2.	Výuka bretonského jazyka.....	70
8.7.3.	Revitalizace bretonského jazyka.....	73
8.8.	Prognóza budoucího vývoje bretonské identity a bretonštiny	74
9	Závěr	77
10	Seznam použitých zdrojů.....	79
10.1.	Bibliografické zdroje	79
10.2.	Elektronické zdroje.....	80
11	Seznam obrázků, tabulek a grafů	83
12	Seznam příloh	84

1 Úvod a cíl práce

V současném globalizovaném světě jsou minority důležitým tématem na poli sociálních věd. Etnické či národnosti menšiny se liší od majority specifickými etnickými, kulturními či lingvistickými charakteristikami. Od 19. století docházelo k vytváření evropských národních států a menšiny se vůči nim začaly vymezovat. Minoritní skupiny byly často přehlíženy a probíhaly snahy o jejich asimilaci. Na druhou stranu začaly na akademickém poli vzbuzovat zájem. Současný globalizovaný svět je charakteristický uniformitou, a proto je důležité podporovat kulturní diverzitu jednotlivých menšin. Etnická identita je jednou z kolektivních identit. Kolektivní identita je součástí lidské přirozenosti, jelikož člověk má potřebu sounáležitosti se skupinou. Jedinečnost identit vede k identifikaci jejích členů a vytváří kulturní dědictví lidstva. Individuální svoboda, tím pádem i právo na výběr identity či jazyka, je také jedním ze základních lidských práv a neměla by být přehlížena.

Hlavním cílem diplomové práce je popsat a zmapovat situaci národnostní menšiny Bretonců. Diplomová práce se zaměřuje na bretonskou národní identitu a regionální jazyk, bretonštinu. Z formálního hlediska je práce rozdělena na teoretickou část, která se zabývá souvisejícími pojmy. Práce definuje pojmy národ a jeho utváření v evropském kontextu, nacionalismus, národní identitu a v neposlední řadě pojmy spojené s jazykem. Následuje část obsahující vymezení území, a to z geografického a historického hlediska. Kapitola se věnuje také postavení území v rámci francouzské republiky a vztahu k ostatním keltským národům. Práce se zaměřuje na vývoj bretonské národní identity, jež zahrnuje i regionálně specifický bretonský jazyk. Další kapitoly se věnují současné situaci Bretonců a charakteristickým prvkům, jimiž se Bretonci vymezují od většiny. Důležitou kapitolou je i současná situace bretonského jazyka zahrnující podkapitoly týkající se vzdělání, veřejného života či médií.

Druhá část diplomové práce vychází z výzkumných otázek, jež jsou následující:

- Jaké bylo a je postavení Bretonců v rámci Francouzské republiky?
- Existuje zde nějaké propojení s ostatními keltskými národy?
 - o Nalezneme v Bretani specifické propojení s nejbližším keltským národem, Cornwalllem? A jaké?

- Jak se vyvíjela situace národní identity a bretonského jazyka ve 20. století?
- Jaká je situace národní identity a bretonštiny ve 21. století?
 - o Čím a jak se bretonská národnostní menšina odlišuje od okolí?
 - o Jaké jsou hlavní prvky bretonské etnické identity?
 - o Jak probíhala revitalizace bretonského jazyka?

2 Metodika

Diplomová práce je založena na kombinaci kvalitativních a kvantitativních výzkumných metod. Kvalitativní data slouží k hlubšímu pochopení sociální reality, a to prostřednictvím menšího vzorku informátorů. Nevýhodou kvalitativních dat je nemožnost jejich generalizace na celou populaci, jelikož se jedná o menší vzorek. K zobecnění a podložení kvalitativních dat slouží kvantitativní data. Mezi použitá kvantitativní data patří sekundární data získaná z dokumentů, například censů či výzkumů. Zdrojem se stala také relevantní literatura a internetové stránky. Výhodou kvantitativních dat je tedy možnost zobecnění, nicméně výsledkem je pouze povrchová znalost neumožňující hloubkové pochopení problému. Nevýhody jsou eliminovány triangulací kvantitativního a kvalitativního přístupu.

Kvalitativní výzkum byl proveden především v rámci pětíměsíčního studijního pobytu v Bretani, jenž proběhl v první polovině roku 2015. Primární data byla získána pomocí polostandardizovaných rozhovorů, jejichž výhodou je možnost klást doplňující otázky v průběhu rozhovoru. Doplňující otázky mohou přispět k rozšíření znalostí o daném tématu. Během rozhovoru lze přidat či vynechat některé otázky, případně pozměnit jejich pořadí nebo formulaci. Jednou z nevýhod může být příliš zdlouhavé vyhodnocování získaných dat. Tato technika umožňuje i částečnou sumarizaci výpovědí, které je dosaženo s pomocí předem připravené struktury základních otázek. Výzkum se také opírá o metodu pozorování, jež byla uplatněna především na bretonských kulturních akcích a při návštěvě organizací podporující bretonskou identitu a bretonský jazyk.

Terénní výzkum probíhal prostřednictvím polostandardizovaných rozhovorů, které byly zaznamenávány na diktafon a kameru. Rozhovory se uskutečnily v hlavním městě Rennes a poté i v Praze s Bretonci, kteří přijeli studovat či pracovat do Prahy. Většina rozhovorů byla prováděna s lidmi, kteří se aktivně zajímají o bretonskou kulturu.

Rozhovory probíhaly s členy bretonské hudební skupiny *bagad*, ředitelkou mateřské školy Diwan, na které se vyučuje v bretonštině. Mezi další informátory patřil profesor, který vyučuje bretonštinu na univerzitě a zaměstnanci některých organizací podporující bretonskou kulturu či bretonštinu.

Pro dokreslení situace proběhly rozhovory také s lidmi, kteří nejsou aktivně zapojeni do bretonských hnutí či organizací souvisejících s podporou bretonské kultury a identity. Konkrétní výčet informátorů je uveden v následující tabulce. Informátoři souhlasili s uvedením křestních jmen, jména v tabulce jsou tedy reálná. V některých případech se informátoři zaměřovali na témata jim bližší. Osnova rozhovoru tak byla upravována dle konkrétní situace a informátora, s nímž byl rozhovor veden. Součástí diplomové práce je také krátký dokumentární film, jenž byl natočen v průběhu terénního výzkumu.

Tabulka 1: Základní identifikační údaje informátorů, 2015, 2016

Jméno	Věk	Vzdělání	Povolání	Přibližná délka rozhovoru
Ronan	54	univerzita	profesor	51 minut
Pedyr	28	univerzita	doktorandské studium, učitel angličtiny	100 minut
Lea	27	univerzita	studentka informatiky	20 minut
Nicolas	31	univerzita	zaměstnanec knihovny	50 minut
Anaelle	30	univerzita	Skeudenn Bro Roazhon	70 minut
Liza	28	Diwan	ředitelka Diwanu	45 minut
Mary	32	univerzita	badatelka v sociálních vědách	30 minut
Vincent	34	univerzita	projektový manažer	30 minut
Gaïdig	22	lyceum	studentka na univerzitě	60 minut
Erell	20	lyceum	studentka na univerzitě	60 minut
Gwenvael	38	univerzita	ředitel Skol En Emsav	40 minut
Ronan	30	univerzita	manažer technologie	35 minut
Laura	24	univerzita	studentka na univerzitě	65 minut
Quentin	23	univerzita	student na univerzitě	65 minut
Jean-Baptiste	25	univerzita	marketingový manažer	70 minut

3 Literární rešerše

Národotvorné procesy a pojem nacionalismus jsou rozebírány v mnoha společensko-vědních publikacích. Miroslav Hroch se v knize *Národy nejsou dílem náhody* snaží o systematické propojení koncepcí, typologie či definic týkajících se národotvorných procesů v Evropě v průběhu 19. století. Zdůrazňuje význam historie a odkaz minulosti, etnicity a modernizace a uvádí praktické příklady. Autor se věnuje faktorům působícím na genezi evropských národů, které vedly k formaci moderního národa a nové občanské pospolitosti. Miroslav Hroch se nezabývá pouze státními národy, ale také národními hnutími. Publikace se věnuje i snaze zachování národní kultury, jazyka a vývojových fází vedoucích k jeho uznání.

Bretonskou etnickou identitou, bretonským národem, jeho historií či národnostním uvědomováním se zabývá Sharif Gemie ve své knize *Brittany, 1750-1950: The Invisible Nation*¹. Ucelená publikace chronologicky rozebírá postavení Bretaně a jejích obyvatel v rámci suverénního státu – Francie. Autor se věnuje otázce národnosti v Bretani, regionálních hnutí a vlivu jednotlivých etap francouzských režimů na region Bretaně. Sharif Gemie dopodrobna rozebírá situaci regionu a jejích obyvatel především do poloviny 20. let. Nicméně v publikaci se minulost prolíná i se současnou situací Bretonského poloostrova.

V roce 1998 byla vydána a do českého jazyka přeložená kniha *Bretonci*, jejíž autoři jsou Patrick Galliou a Michael Jones. Z té lze čerpat informace o historii bretaňského poloostrova, nikoliv však o současné situaci bretonského národa, a to i z důvodů stáří publikace. Autoři knihy zmiňují nejen obecná historická fakta, ale také vývoj a historii bretonské identity a bretonštiny. Z hlediska diplomové práce je důležitá i okrajově zmíněná imigrace z dnešních anglických hrabství Cornwallu a Devonu.

Přestože se nejedná o rozsáhlou knihu, je v *Bretagne, les questions qui dérangent*² rozebráno mnoho ožehavých otázek. Publikaci sepsal kolektiv tří autorů, jmenovitě Mikael Bodlore-Penlaez, Lionel Henry a Pierre-Emmanuel Marais. Kniha rozebírá otázky a odpovědi týkající se geografie, historie, bretonské identity, symbolů, bretonštiny, politiky

¹ Bretaň, 1750-1950, přehlížený národ

² Bretaň, otázky které obtěžují

i stereotypů o Bretoncích. Mezi ožehavé otázky patří například znovu připojení Pays de la Loire, historického regionu Bretaně, zpět k Bretani. Z hlediska identity autoři polemizují nad tím, zda vůbec Bretonci představují jednotný národ. Co se týče bretonského jazyka, tak je probíraná například otázka možnosti rozvoje denního používání bretonštiny. Vedle nesporných faktů je v publikaci patrný subjektivní pohled bretonských autorů, kteří odpovídají zcela svobodně a s humorem. V knize jsou často zmiňované bretonské protesty, vztahy a nesouhlas s francouzskou vládou.

Leoš Šatava se ve své knize *Jazyk a identita etnických menšin* zabývá problematikou etnických menšin a s ní spojenou snahou revitalizace menšinových jazyků. V současnosti dochází k asimilačním procesům menšinových jazyků a celkově i etnických menšin. Publikace se zabývá především snaze zastavit jazykovou asimilaci. Důležitou roli hraje vitalita mluvčích. Pokud neexistuje snaha zevnitř skupiny, tak nepomůžou jakékoliv snahy či finanční toky zvenčí. Vitalitu se poslední dobou v řadě oblastí povedlo vzbudit. Úvahy, zda je vůbec možná revitalizace menšinových jazyků, se tedy ukázaly jako bezpředmětné. Publikace se věnuje i konkrétním úspěšným modelům revitalizace, za příklad uvádí Velšany, Katalánce či Gaely. Bretonštinu uvádí jako jazyk s nejistou budoucností, jelikož u něj v průběhu 20. století nastala nečekaně rychlá asimilace.

Ronan Le Coadic sepsal mnoho publikací a odborných článků týkajících se multikulturalismu, etnických menšin a především bretonské minority. Odborný článek *L'identité bretonne, situation et perspectives*³ pojednává o bretonské identitě, situaci a vyhlídkách do budoucna. Zabývá se i vývojem situace bretonské identity během 20. století. O symbolech a stereotypech týkajících se Bretonců pojednává článek *Tout est bon dans le Breton*⁴. Vztah bretonského jazyka a identity Ronan Le Coadic rozebírá v *À propos des relations entre langue et identité en Bretagne*⁵. *Reversing Language Shift in Brittany*⁶ se také zabývá vztahem bretonštiny a bretonské identity, dále pak jazykovým posunem a historickým vývojem bretonského jazyka.

Bretonštinou, jejím ohrožením a revitalizací se podrobně zabývá sociolingvistický článek Madeleine Adkins nazvaný *Will the real Breton please stand up? Language*

³ Bretonská identita, situace a perspektiva

⁴ Všechno dobré v Bretani

⁵ Vztah mezi jazykem a identitou v Bretani

⁶ Opačný jazykový posun

*revitalization and the problem of authentic language*⁷. Článek pojednává o historii, rozmanitosti a dialektech bretonského jazyka. Autorka vychází z etnografických dat získaných během výzkumu v Dolní Bretani⁸. Zaměřuje se také na mezigenerační rozdíly v užití a vnímání jazyka. Zmiňuje i francouzštinu a její nadřazené postavení v rámci Bretaně. Hlavní otázkou je nalezení té „správné a skutečné“ bretonštiny.

Organizace Ofis ar brezhoneg, francouzsky Office de la langue bretonne⁹ se zabývá především současnou situací bretonštiny a vývojem jazyka. V publikacích jsou uvedena kvantitativní data, jako je například počet mluvčích či počet bretonsky vyučujících škol. Možnostmi vzdělávání a systémem školství se zabývají články *La langue bretonne à la croisée des chemins*¹⁰ a *L'ENSEIGNEMENT BILINGUE EN 2011*¹¹. O možnostech a vývoji vzdělávání dospělých pojednává *L'enseignement aux adultes, Bilan 2014*¹².

Vývoj a situaci bretonského jazyka v průběhu 20. století až do současnosti popisuje publikace *Parler breton au XXI siècle*¹³. Autor Fañch Broudig provádí analýzu a srovnání převážně kvantitativních dat provedených výzkumným institutem TMO regions v letech 1990, 1997 a 2007. Autora zajímají především otázky týkající se demografického vývoje, současného počtu mluvčích bretonštiny, typických znaků člena etnické menšiny, věku mluvčích, genderových a mezigeneračních rozdílů, rozdílných dialektů bretonštiny, vývoje využití jazyka v praxi, reprezentace bretonského zájmu o jazyk, budoucí prognózy vývoje a bere v úvahu také lokální rozdíly v regionu. Autor vytváří typický profil současného příslušníka etnické menšiny dle následujících proměnných. Mezi identifikační proměnné patří profese, rodinný stav, vzdělání, místo bydliště a narození, velikost obce, charakter obce a zóna bydliště informátorů. Zabývá se i vitalitou jazyka, tedy školstvím, dostupnou literaturou a čtením v bretonštině, možnostmi a užitím rádia, televize, internetu a médií v bretonštině, praktického a skutečného využití bretonštiny.

Komparaci Bretaně a Cornwallu se zabývá kniha *Bretagne/Cornouailles (britanniques): quelles relations?*, anglicky *Brittany/Cornwall: what relations?*¹⁴

⁷ Obstojí opravdová bretonština? Revitalizace jazyka a problém autentičnosti bretonského jazyka

⁸ Dolní Bretaně je nazývána západnější a „charakterističtější“ část Bretaně

⁹ Úřad bretonského jazyka

¹⁰ Bretonský jazyk na cestě růstu

¹¹ Bilingvní školství v roce 2011

¹² Vyučování dospělých z roku 2014

¹³ Mluvit bretonsky ve 21. století

¹⁴ Bretaň/Cornwall: jak mají souvislosti?

Publikace je souborem článků v anglickém či francouzském jazyce a vznikla pod vedením Anne Goarzin a Jean-Yves Le Diseze. Odborné články se týkají vztahu Bretaně a Cornwallu. Konkrétněji se věnují migraci mezi těmito blízko položenými oblastmi nebo porovnáváním revitalizačních hnutí. Články se zabývají také keltskou identitou či společnými kulturními prvky obou keltských národů, kterými jsou například jazyk a historie.

4 Teoretická část

Diplomová práce se zabývá etnickou identitou národnostní menšiny Bretonců. Teoretická část práce popisuje pojmy spojené s daným tématem. Definice jsou rozebírány na obecné rovině a v komparaci se zkoumanou bretonskou minoritou. Kapitola se zabývá pojmy národ, nacionalismus, národní identita a pojmy spojenými s jazykem.

4.1. Národ

Definicí národa a s ní spojeným termínem nacionalismu se zabývalo a zabývá mnoho autorů, nicméně se stále nejedná o jednoznačně definovatelný pojem. Termín národ vznikl již ve středověku a vychází z latinského slova *natio*. Termín získal rozdílné významy, jelikož byl překládán do mnoha jazyků v odlišných politických a sociálních podmínkách. V prvním vydání francouzské Grande Encyclopédie byl pojem *la nation* spojen s označením všech obyvatel žijících dle stejných zákonů a pod stejnou vládou. Následující vydání připojilo k definici také společný jazyk. J. A. Komenský definoval národ již v 17. století, jako skupinu lidí žijících na společném území, mající společné dějiny a jazyk a spojuje je láska ke společné vlasti.¹⁵

V současnosti je v sociálních vědách národ často považován za konstrukt, tvořený dvěma složkami. Národ je kulturní (*ethnos*) a politická komunita (*demos*). Kulturní komunitou je myšleno společenství lidí, kteří ovládají společný jazyk a sdílejí totožnou historii a kulturu. Politická komunita je založena na občanství, občané státu mají právo účastnit se politiky.¹⁶

V Bretani panuje rozdílný pohled na politickou složku bretonského národa. Co se týče politické komunity, tak všichni Bretonci mají francouzský pas, jsou tedy občany Francie. Nicméně někteří z Bretonců se považují především za Bretonce a francouzské občanství nepokládají za důležité. Někteří se raději nazývají Evropany než Francouzi. Jiní se cítí být Bretonci i Francouzi zároveň. V rámci etno-kulturní složky panuje shoda ve sdílení společné historie a kultury Bretaně, jazyk také hraje důležitou roli v národnostním

¹⁵ VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě. *Sociologický časopis* [online časopis]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004, Vol. 40, No. 4 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z:

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/d2fe757af6ca935d6d1d996e3349242406475ee0_534_416vlach19.pdf

¹⁶ VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *c.d.*

uvědomování Bretonců. Ovšem v současnosti monolingvní mluvčí bretonštiny již nežijí a za Bretonce se považují i ti, kteří bretonský jazyk neovládají.

Bretonský národ je tedy brán rozporuplně i mezi samostatnými Bretonci. Zatímco Katalánci, Skotové či Baskové odpovědí jednoznačně, že jsou příslušníky daného národa, Bretonci začnou odpovídat komplexně a nejednotně. Součástí bretonského národa je bezesporu kulturní složka, nicméně otázka politické komunity již není tak jednoznačná.¹⁷

Bretaň je považována i za jeden z šesti keltských národů, pro které je typický především výskyt keltského jazyka a snah navázání na keltskou tradici. Jak ovšem v moderní době definovat Kelta? O takovou definici se snažilo mnoho historiků či keltologů a stále bez jednotného výsledku. O Keltech existují roztržité a nesourodé zdroje. První zmínky o Keltech pocházejí z 5. a 6. století př. n. l. od Řeků a později od Římanů. Nicméně je známo, že se nejednalo o celistvý národ, nýbrž o nesourodá kmenová společenství. Návrat ke *keltství* propukl během 18. a pokračoval v průběhu 19. a 20. století. Touha prohlašovat Bretaň keltským regionem byla spojena s bretonskými nacionalisty a jejich snahou odlišit se od Francouzsko-latinského dědictví. Mytická romantická představa keltské minulosti představovala i snahu bránit se francouzské integraci. Návrat ke keltství je spojen se snahou znovuobnovení dávné historie a kultury a získáním politických a kulturních potřeb.¹⁸

V současnosti se většina Bretonců necítí být Kelty, nicméně *keltství* reprezentuje keltský jazyk, bretonština. Bretonský jazyk v současnosti ovládá kolem 200 000 lidí a stále je součástí mnoha toponym na území Bretaně.

4.2. Utváření evropského národa

Klíčovou otázkou zůstává utváření národa, tedy objektu, který byl vymezen v předchozí kapitole. Přístupů je mnoho, nicméně je lze rozdělit na dvě hlavní skupiny dle jejich vztahu mezi národem a nacionalismem. Představa národu jako *kulturní konstrukce* vyplývá z tvrzení, že národ je výsledkem nacionalismu, jenž byl vytvořen intelektuály či politickými činiteli. Tento názor ovšem zahrnuje rozmanitá stanoviska, která se liší

¹⁷ BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 46.

¹⁸ GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. s. 35-52.

podílem objektivních faktorů a pohledem na paradigma kulturního transferu. S kulturním transferem je spojena především otázka šíření a putování nacionalismu celým kontinentem Evropy. Docházelo k úmyslné difuzi idejí či se jednalo o autonomní sílu? Byla idea v jednotlivých částech Evropy modifikována a přizpůsobována a jak? Avšak ani rozdělení dle vlivu nacionalismu není jednoznačné. Většina autorů zastávajících *konstruktivistický* názor přiznává, že úspěšný proces šíření národní identity nemohl být zcela nahodilým. Naopak *primordialistický* přístup vychází z předpokladu vývoje národa od prvotních atributů, kterými jsou jazyk, teritorium či náboženství. Národnost je vnímána jako vrozená, přirozená jednotka.¹⁹

4.3. Nacionalismus

K termínu národ se váže i pojem nacionalismus, který ale vznikl až mnohem později. Termín nacionalismus byl původně užíván v politickém diskurzu a vyplývá z něj rovnost politické a národní jednotky. Nedodržení tohoto principu vede k pocitu hněvu, který uvádí do pohybu národnostní hnutí. Dle A. Gellnera je nacionalismus teorie požadující kontinuitu etnických a politických hranic. Nicméně na zemi je vysoké množství potenciálních národů a není možné všechny národy uspokojit vlastním územím. Otázkou porušení národnostního principu je také hranice počtu cizích příslušníků, kdy je cizinec bez problému tolerován a kdy je brán za podřadného.²⁰

V odborných kruzích se stal nacionalismus všeobecně používaným termínem až v druhé polovině 20. století. O definici nacionalismu se pokoušelo mnoho autorů. Nemožnost nalezení jednoznačné definice tkví také v tom, že termín nacionalismus skrývá širokou škálu podob. Někteří badatelé se snažili o rozdělení nacionalismu z hlediska jeho negativní a pozitivní stránky, jiní hledali obecnější či neutrální definici. Objevila se i snaha nechat termínu pouze negativní konotaci a v pozitivním smyslu ho nahradit jiným termínem, například *loajalitou* či *patriotismem*.²¹

Regionalismus a nacionalismus Bretaně od poloviny 19. století se dá shrnout jako nesourodá síť militantů podporující jazyk, kulturních aktivistů a politických nacionalistů. Zmíněné skupiny nedokázaly vytvořit jednotnou řádně organizovanou stranu, která by

¹⁹ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dilem náhody*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. s. 40-43.

²⁰ GELLNER, Arnošt. *Národy a nacionalismus*. Praha: Hřibál, 1993. s. 12-14.

²¹ HROCH, Miroslav. *c.d.* s. 17, 30-37.

reprezentovala bretaňský národ. Nacionalistická hnutí se skládala z malých skupinek lidí. Volební podpora přicházela pouze od úzké skupiny lidí. Nacionalistická hnutí a separatisté se více méně shodovali na podobné nacionalistické ideologii. Z jejich pohledu mohla neblahá nadvláda Francie za degeneraci bretonské identity. Bretonci se cítili podřadnými a byla jim vnucována francouzská identita.²²

Kořeny bretonského nacionalismu se zrodily v průběhu 19. století, a to v reakci na útlak ze strany francouzského státu. Jednalo se o reakci na sociální omezení aristokracie, jež ztrácela sílu a byla ohrožována francouzským republikanismem. V představě romantismu se inteligence domáhala oživení a uchování mytické minulosti. V roce 1843 tak vznikla z řad šlechty *Association Bretonne*. Jednalo se o převážně diskutující uskupení, v něhož rámci se jednalo především o statistice a ekonomice, agrikulturu a hospodářských zvířatech a archeologii zabývající se historií regionu. Činnost sdružení byla pozastavena roku 1854 a znovu obnovena 1873. Jednalo se o nepříliš velkou skupinu lidí, jež měla 493 členů v roce 1887. Členové upřednostňovali konzervatismus, patriarchální a venkovskou Bretaň. Nicméně podporovali technické inovace v zemědělství. Chtěli si však uchovat dominantní postavení v sociální struktuře.²³

Na přelomu 19. a 20. století nastalo období moderního nacionalismu. Ten vznikl v návaznosti na narušení způsobené velkými sociálními a ekonomickými změnami. V následku ekonomických změn docházelo také ke změnám sociálním, již koncem 19. století začal proces urbanizace. Bretonské zemědělství bylo zastaralé a neexistovala dostatečná infrastruktura, ta byla zastoupena převážně dopravou mezi Brestem, Lorientem a Paříží. Sociální problémy se projevíly v nárůstu alkoholismu a vyšší mírou sebevražd.^{24,25}

Zpožděný vstup Bretaně do světového tržního systému způsobil prudký rozvoj venkovské a přímořské ekonomiky, specializované na zemědělství a rybařství. Následkem rozvoje trhu a obchodu došlo ke zlepšení spojení mezi periferií a velkoměsty. Rychlým nárůstem vznikala anarchie na trhu, jež ovlivnila farmáře i rybáře. Uzavírání smluv na trhu

²² GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. s. 184, 190-203.

²³ GEMIE, Sharif. *c.d.* s. 184-188.

²⁴ FORTIER, David H. *Chapter 3, Breton Nationalism and Modern France: The Permanent Revolution*. [online]. Amherst: University of Massachusetts, 2008. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=anthro_res_rpt9

²⁵ GEMIE, Sharif. *c.d.* s. 184-188.

společně s rostoucí populací a příliš rychlou urbanizací vedlo k ekonomické krizi pokračující až do začátku první světové války.²⁶

Vývoj nacionalismu je úzce spojen s vývojem národní identity. Podrobněji se vývoji nacionalismu i nacionalistických stran věnuje kapitola číslo 6 *Vývoj národní identity*, jež se zabývá národní identitou v průběhu 20. a 21. století.

4.4. Národní identita

Kolektivní identita je sociálním konstruktem a není vytvářena přirozeně. Příslušnost k určité skupině, či národu je vytvářena na základě "podobnosti" příslušníků dané skupiny. V kontrastu s těmi "druhými", tedy těmi odlišnými a cizími. Sociální konstrukce hranic tak ustanovuje linii mezi sociology nazývanými skupinami *in-groups* a *out-groups*. Proces zahrnuje a vylučuje členy a nečleny komunity. Jádrem kolektivní identity je rozdělení mezi *my* a *ti druzí*.²⁷

V moderní společnosti je národní identita jednou z nejvýznamnějších kolektivních identit a je tvořena třemi složkami. Individuální – sociálně psychologická rovina odráží pocit vzájemného pouta mezi jednotlivci, bez ohledu na jejich fyzický kontakt. Identita slouží k identifikaci jedince, který je vázán k ostatním lidem z důvodu společného jazyka, teritoria, shodné historie či stejných zvyků. V druhé, politicko-systémové rovině je národ soustředěn ve státě. Národní identita je brána jako síla udržující národní stát v celku. A to zásluhou společných hodnot, komunikace a sdílené kultury. Národní stát vládne prostřednictvím institucí na určitém teritoriu, které je ohraničeno hranicemi. Třetí složkou je ideologická rovina, v níž je spjat národ a národní identita s nacionalismem. Nacionalismus je v moderním smyslu považován za národní ideologii s představou mimořádného historického poslání národa, obhájení jeho geneze, kulturního a teritoriálního vymezení.²⁸

²⁶ FORTIER, David H. *Chapter 3, Breton Nationalism and Modern France: The Permanent Revolution*. [online]. Amherst: University of Massachusetts, 2008. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=anthro_res_rpt9

²⁷ EISENSTADT, Samuel Noah; GIESEN, Bernhard. *Konstrukce kolektivní identity*. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 361-374.

²⁸ VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě*. *Sociologický časopis* [online časopis]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004, Vol. 40, No. 4 [cit. 2016-07-15]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/d2fe757af6ca935d6d1d996e3349242406475ee0_534_416vlach19.pdf

Pro moderní epochu je charakteristické, že jedinec je nositelem více identit i jazyků. V archaických společnostech byla identita jednoznačná, v současnosti ji jedinec střídá dle vztahu, ve kterém se ocitá. Dynamika národních či náboženských identit způsobuje proměnlivost a relativnost veškerých snah týkajících se identit. Běžnou, nikterak překvapující situací je také adaptace a rozvoj nových kulturních forem při soužití více lidských společností, které se dostanou do dlouhodobého kontaktu.²⁹

V Bretani se mísí francouzská, bretonská, ale i keltská identita. V průběhu posledních staletí došlo nejen v Bretani k podstatné změně životního stylu, která byla způsobena přeměnou v moderní globalizovanou společnost. Přesto jsou dodnes patrné aspekty spojující dnešní a minulou bretonskou společnost. Na individuální rovině identity Bretonce spojuje pocit vzájemného pouta vycházející ze společné historie, teritoria či zvyků. Mezi zvyky patří například bretonská muzika s charakteristickými technikami a hudebními nástroji.³⁰

Pro bretonskou komunitu jsou charakteristické výkyvy ve vnímání vlastní identity členů. V 19. století byli Bretonci národnostně uvědoměli, což bylo způsobeno obdobím romantismu a moderního nacionalismu. Nicméně francouzskou společností byli považováni za barbary. Během začátku 20. století Bretonci pocítili vlastní společnost jako překážku v osobním rozvoji. O vývoji bretonské identity v průběhu 20. a 21. století pojednává kapitola 6 *Vývoj národní identity*.³¹

4.5. Jazyk

4.5.1. Menšinový jazyk

Evropská charta regionálních či menšinových jazyků označuje za regionální či menšinové jazyky takové, které jsou tradičně používané na určitém území občany daného státu. Skupina těchto občanů je oproti ostatním obyvatelům státu početně v menšině. Menšinový či regionální jazyk se liší od úředního jazyka/jazyků daného státu.

²⁹ HOUSKOVÁ, Anna, SVATONĚ, Vladimír. *Literatura na hranici jazyků a kultur*. Praha: Betis, 2009. s. 10.

³⁰ LE COADIC, Ronan. *L'identité bretonne, situation et perspectives*, in: Élégœt, Fañch (éd.). Bretagne: Tudha Bro, 2002. s. 2-3.

³¹ LE COADIC, Ronan. *c.d.* s. 3-4.

Pod vymezení nespádají dialekty úředního jazyka/jazyků a jazyky migrantů.³² Francouzská republika Chartu podepsala v roce 1999, ale stále nedošlo k její ratifikaci.³³

Regionální jazyky ve Francii byly pařížskou metropolí dlouho považovány za tabu ohrožující národní jednotu. Převládal názor, že by měly být regionální jazyky potlačovány. Nejen v Bretani, kde byly děti mluvící bretonsky trestány ve škole či na hřištích. Zakazována byla také například okcitanština ve školách v jižní Francii nebo alsaský dialekt na východě země. Na Korsice se stále mluví korsičtinou, na hranicích se Španělskem baskičtinou. Mezi menší regionální jazyky ve Francii patří například pikardština na severu. Zdálo se, že se situace regionálních jazyků zlepšila s ústavním uznáním menšinových jazyků francouzským parlamentem. Proti uznání se v roce 2008 postavila instituce *L'Académie française* ochraňující čistotu francouzštiny. Dle jejích slov by bylo uznání regionálních jazyků útokem na francouzskou identitu, kterou by ústavní uznání regionálních jazyků oslabilo. To poukazuje na stále silnou pozici francouzského národního nacionalismu.³⁴

4.5.2. Jazyková vitalita

Jazyková vitalita představuje míru používání jazyka a jeho schopnost vývoje společně s prostředím. Faktory jazykové vitality, dle organizace UNESCO³⁵, zahrnují mezigenerační přenos, absolutní počet mluvčích jazyka a jejich procentuální podíl na celkové populaci. Důležité jsou také situace a domény, v nichž je jazyk používán, a zda dochází k jejich úbytku či naopak. Výukové materiály, dokumenty, literatura a média a jejich počet tvoří důležitou složku pro zkoumání jazykové vitality. Postoje a politika vlády a institucí hrají rovněž významnou roli, stejně tak přístup k jazyku ze strany samotné komunity.³⁶

Míra vitality kolektivu neboli vůle předání identity a jazyka dalším generacím hraje rozhodující roli v rámci zbrzdění asimilace jazyka nebo identity. Argumentace pro tuto

³² Ministerstvo kultury. *Evropská charta regionálních či menšinových jazyků*. [online]. [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/assets/ministerstvo/Evropska-charta-regionalnich-ci-mensinovykh-jazyku.pdf>

³³ Council of Europe. *Chart of signatures and ratifications of Treaty 148. European Charter for Regional or Minority Languages*. [online]. [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/signatures?p_auth=LwSEY5EK

³⁴ The Guardian. *Local language recognition angers French academy*. [online]. [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2008/jun/17/france>

³⁵ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

³⁶ OBIERO, Ogone John. *From Assessing Language Endangerment or Vitality to Creating and Evaluating Language Revitalization Programmes*. [online]. University of Leipzig, 2010. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://www.njas.helsinki.fi/pdf-files/vol19num4/obiero.pdf>

skupinovou vůli může být rozdělena do dvou kategorií. První kategorií je užití idealistických argumentů, druhou zdůraznění praktických aspektů. Idealistická argumentace zdůrazňuje emoční rovinu lidské existence, nikoliv pouze praktičnost a pragmatičnost. Vyzdvihuje krásy tradice, právo na vlastní identitu a počátky teritoria s ohledem na menšinový jazyk a kulturu. S idealistickou argumentací je spojena lingvisticko-antropologická teze Edwarda Sapira a Benjamina L. Whorfa. Hypotéza vnímá jazyk jako jedinečný, nepostradatelný a nenahraditelný element v rámci kolektivního vnímání světa. Pomocí jazyka je nahlíženo na svět určitým způsobem, vytváří osobitou „vizi reality“ a současně se jedná o „kolektivní paměť etnika“. Zánikem jazyka tedy zároveň zmizí „specifický svět“. V rámci revitalizačních činností lze Sapir-Whorfovy teze využívat, přestože došlo i k jejich kritice.³⁷

V současné Evropě lze nalézt nejen státní či rodící se „evropskou“ identitu, stále více je poukazováno na roli regionu a lokálních jazyků. V tomto ohledu stojí za zmínku Ferdinand Tönnies a jeho rozdělení na *Gesellschaft*, zastupující individualistický technokratický svět. Na druhé straně *Gemeinschaft*, představující pospolitost v menším, jedinci bližším světě. I z toho důvodu jsou jazyky minorit podporovány organizacemi integrující se Evropy. V souvislosti s druhou, praktickou argumentací jsou vyzdvihovány výhody minoritního jazyka pro život. Mezi výhody může patřit například zvýhodnění při hledání zaměstnání či kulturní obohacení jedince. Lokální jazyky, odlišnosti místní kultury jako například dvojjazyčné nápisy zvyšují zájem o regionální turistiku. Jedním z argumentů proti zachování malého jazyka je jeho „nepraktičnost“. Počet mluvčích často klesá právě z důvodu neuspokojivých možností jeho využití a nedostatku možností vzdělávání v daném jazyce. Zlepšení na poli vzdělávání a zvětšení užívání jazyka vede ke zvýšení počtu uživatelů jazyka. Obecně však platí, že bilingvní či multilingvní výchova je spíše k prospěchu.³⁸

Bretonština patří mezi ohrožené jazyky a po generace byla nejen ignorována, ale byla také brána ze strany dominantní kultury a politických složek za podřadnou. Původní dominantní jazyk se tak stal ve svém historickém teritoriu minoritním jazykem. Značně poklesl počet mluvčích a používání jazyka na veřejnosti. V současnosti bretonština není

³⁷ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. s. 65-66.

³⁸ ŠATAVA, Leoš. *c.d.* s. 65-71.

dominantním ani běžně užívaným jazykem ve městech nebo na vesnicích v Bretani. Většina lidí v Dolní Bretani byla v průběhu 19. století monolingvními mluvčími, ke konci 19. století se mnoho z nich začalo učit i francouzsky. Odhady počátku 20. století uvádějí milión mluvčích, v současnosti jejich počet poklesl na 200 000. Bretonštinu je možné slyšet především v domovech důchodců, na kulturních slavnostech a v organizacích zabývajících se bretonskou kulturou.³⁹ Podrobněji o vývoji bretonského jazyka v průběhu 20. a 21. století pojednává kapitola 7 *Vývoj bretonského jazyka*. Současná situace bretonštiny je popsána v kapitole 8.7.

Znakem používání jazyka je také to, zda se postupem času vyvíjí a mění. Každý používaný jazyk se mění v čase, ale i geograficky. Francouzský jazyk se liší v severní, střední a jižní Francii, ještě větší odlišnosti lze nalézt v Québeu či afrických zemích. Stejně tak bretonština není ve všech částech Bretaně stejná a lze nalézt rozdílnosti v jednotlivých oblastech bretaňského poloostrova. Další dělení bretonštiny také spočívá v tom, že společně s revitalizací jazyka došlo k ustanovení jeho psané formy, jenž se liší od té, kterou mluví původní mluvčí, tedy starší lidé v západní Bretani.^{40,41}

4.5.3. Role jazyka v etnickém kontextu

Jazyk bývá, především v evropském kontextu, označován jako hlavní znak etnicity. Ani v současné Evropě však není absolutní vazba etnicity a jazyka. Příslušnost k etniku je dobrovolná a není podmíněná znalostí jazyka. Jazyk může mít pouze symbolickou funkci, nicméně v mnoha případech má velmi silnou (i emoční) roli. Jazyk je úzce propojen s identitou. K národnímu státu je národní jazyk neoddělitelně vázán, což zmiňuje již Ernest Gellner ve své definici nacionalismu. Stejně tak jsou i menšinové jazyky spojeny s identitou. U menšin je však tento vztah složitější, jelikož status jazyka je různorodý. Problémem může být absence institucí zabývajících se podporou minoritního jazyka v komunitě, jeho unikátností, a to především vevnitř skupiny.^{42,43}

³⁹ ADKINS, Madelaine. *Will the real Breton please stand up? Language revitalization and the problem of authentic language*. [online]. University of Southampton, 2013. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <https://independent.academia.edu/MadeleineAdkins>

⁴⁰ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 16-17.

⁴¹ ADKINS, Madelaine. *c.d.*

⁴² LE COADIC, Ronan. *À propos des relations entre langue et identité en Bretagne*. International Journal of the Sociology of Language. s. 1. Dostupné z: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00865001>

⁴³ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. s. 37.

Bretonský jazyk již není monolingvním jazykem Dolní Bretaně, jak tomu bývalo ve středověku. Ještě na začátku 20. století převažovala v Dolní Bretani bretonština. Například v roce 1902 probíhala kázání v bretonštině, dle slov vesnického faráře: „...jelikož celá naše populace je bretonská“. Francouzi byli menšinou, nejčastěji se jednalo o měšťany a úředníky. Poslední monolingvní Bretonci zemřeli kolem 2. světové války. V současnosti jazyk ovládá pouze menšinová část obyvatel Bretaně. Tedy již se nerovná, že Bretonec automaticky mluví bretonsky, jak tomu bylo dříve. Přesto jej Bretonci, a to i ti, kteří bretonštinu neovládají, považují za jeden z esenciálních symbolů etnické identity. Nynější stav jazyka a jeho nejasná budoucnost ohrožuje existenci bretonské menšiny.⁴⁴

Bretonština je úzce propojena s identitou, jelikož funkce jazyka není pouze komunikativní. Georg Kremnitz rozdělil funkce jazyka na dvě části: „*Pokaždé když mluvíme, nebo něco říkáme, neboli když komunikujeme s ostatními, tak aktivujeme komunikační funkci řeči, ale také tu řeč, která určuje a ohraničuje naši identitu.*“ Mluvíme, abychom hovořili s ostatními, a současně tak vytváříme určitý způsob mluvení, což má vliv na to, jak nás vnímají lidé kolem a jak my vnímáme je. Prostřednictvím jazyka tak vytváříme vztahy mezi lidmi a tím i rozdílná stádia kolektivní identity.⁴⁵

4.5.4. Snahy zachování a revitalizace jazyka a etnického vědomí

V současné době jsou etnické a jazykové menšiny stále více považovány za kulturní dědictví lidstva, probíhají tedy snahy o jejich zachování. Bohatství lidstva nespočívá v jeho uniformitě, nýbrž v zachovávání různorodých lidských kultur a alternativ. U minoritních skupin se setkáváme mnohdy s větší potřebou (sebe)identifikace než u velkých (státních) národů. Příslušníci většiny často nemají dostatečné povědomí o menšině anebo ji také přehlíží. Život vedle většinového etnika může přinášet řadu obtíží v každodenním životě.⁴⁶

Snahy zachování menšin jsou spojeny s liberální politickou filosofií, která vzniká v období po druhé světové válce. Teorie vyzdvihuje představu individuální svobody. Zdůrazňuje nenarušování individuální samostatnosti a práv jedince ze strany státu. Jedinec by měl mít možnost vlastních rozhodnutí, mezi něž může patřit rozhodnutí o tom, který

⁴⁴ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 13.

⁴⁵ BROUDIC, Fañch. *c.d.* s. 15.

⁴⁶ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. s. 46-47.

jazyk bude používat v privátní komunikaci. Na druhé straně se tyto individuální práva potýkají s univerzálními hodnotami, jež jsou vytvářeny veřejnou sférou. V 80. a 90. letech vzniká kulturní liberalismus, který vyzdvihuje práva komunit. Individuum má možnost volby kulturní identity zahrnující i možnost volby jazyka. Ze strany vlády by mělo docházet k podpoře potřeb a identit etnických a národních skupin. Ve Francii stojí v opozici francouzský republikanismus, který naopak zastává univerzální hodnoty a odmítavý postoj k minoritním skupinám.⁴⁷

Souběžně s globalizační tendencí se tak svět opět přiklání k jedinečnosti, osobitosti a individualismu. O tom svědčí i decentralizační snahy, posilování regionálních pravomocí a identity v řadě zemí. Mnohé regiony v integrující se Evropě jsou územím etnických minorit, dnes mnohdy mizejících a existenčně ohrožených. Proto je potřeba si jasněji uvědomit význam alternativních menšinových etnik v rámci majoritních národů. V řadě západoevropských kultur probíhalo etnické znovuoživení od 60. let. Šance malých, postupně asimilujících se etnicko-jazykových skupin byly teoreticky, mnohdy i prakticky, zvýšeny s podporou jejich práv na mezinárodní úrovni. Součástí zákonodárných dokumentů a ústav se staly paragrafy zaručující práva etnických i jazykových menšin. Byla přijata Evropská charta menšinových či regionálních jazyků. Vznikla řada mezinárodních institucí a organizací sdružující a podporující etnické menšiny.⁴⁸

Na druhou stranu etnické skupiny i jazyky v průběhu dějin zanikaly a nové vznikaly. Často z praktického ekonomického hlediska je především pro mladého člověka jednodušší přijmout majoritní jazyk i kulturu. Globalizační tendence vedou k mísení a koexistenci etnik a jejich kultur, což nejspíš bude stále platit pro velkou část lidstva. Hranice mezi etniky budou stále více splývat nebo se zcela vytratí. Důležitou roli v procesu přetrvání etnika či jazyka mají samozřejmě především sami příslušníci etnika. Tzv. jazykový posun zahrnuje nejen otázku jazyka, ale i kultury, jež je s jazykem úzce spjata. Jedná se o přerušování mezigeneračního předávání jazyka nejmladším generacím. Argumentace na podporu revitalizace jazyka tak musí obsahovat i potřebu kulturních změn a kulturního sebeurčení. V minulých desetiletích bylo dokázáno, že etnická či jazyková revitalizace je

⁴⁷ OAKES, Leigh. *Normative language policy and minority language rights: rethinking the case of regional languages in France*. [online]. Queen Mary University of London. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10993-016-9411-5>

⁴⁸ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. s. 48-49.

možná, záleží pouze na konkrétní situaci. S úspěchy je spojen i pokrok na poli lidských práv a boji proti diskriminaci.⁴⁹

Ve druhé polovině 20. století došlo na mnoha místech v Evropě k urychlení a rozšíření trendu jazykového posunu. V Evropě se staly jazyky, jako je němčina, angličtina, francouzština symbolem modernity a národního státu. Národní jazyky byly spojeny s noblesou, zdvořilostí a vyšším sociálním statutem. Ostatní jazyky byly vyhoštěny do kulturně podřadných a nevýznamných rolí a funkcí. Mnoho jazyků začalo čelit hrozícímu vymizení. Společně s tím se zvýšil i zájem o národnostní a menšinovou problematiku na poli společenských věd. Vzniklo tak mnoho lingvistických plánů a doporučení, jak uchovat, chránit a revitalizovat minoritní jazyky a zabránit jazykové asimilaci.⁵⁰

Avšak neexistuje jednoduchý a jednotný přístup snahy zamezit asimilačním procesům a nastolit revitalizaci jazyka či etnika. Není tedy ani možné jednotně aplikovat stejnou strategii na všechny malé asimilující se etnika či jazyky. Jednotlivé menšiny mají rozdílné kulturní, demografické a politické podmínky, rozdílnou situaci, emancipaci a vitalitu. Nicméně komparativní výměna zkušeností, úspěšných modelů a programů samozřejmě nepostrádá smysl. Revitalizační strategie musí být předem důkladně plánovány. Důležitým faktorem při tvorbě lingvistické strategie hraje míra jazykové vitality a ohrožení jazyka. Na základě analýzy současné situace jazyka by mělo dojít k evaluaci revitalizačního programu a následně k jeho vytvoření. Návodů na tvorbu revitalizačních programů se zabývalo mnoho autorů.⁵¹

Z finančního hlediska může být společností považován menšinový jazyk za nákladný, nicméně aktivity a vývoj většinového jazyka je v přepočtu na osobu častokrát vyšší. U minoritních jazyků je potřeba věnovat pozornost jejich zapojení do veškerých komunikačních funkcí. Mezi něž patří například využití jazyka v běžném životě,

⁴⁹ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. s. 51-61.

⁵⁰ ROMAINE, Suzanne. *Planning for the survival of linguistic diversity*. [online]. Springer, 2006. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10993-006-9034-3>.

⁵¹ OBIERO, Ogone John. *From Assessing Language Endangerment or Vitality to Creating and Evaluating Language Revitalization Programmes*. [online]. University of Leipzig, 2010. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://www.njas.helsinki.fi/pdf-files/vol19num4/obiero.pdf>

v interakci s lidmi i světem kolem, ale také ve vnímání sebe sama. Nutností je stanovení toho, jak je třeba jazyk používat, aby byl užitečným.⁵²

Bretonská menšina byla po staletí považována z pohledu francouzské většiny za primitivní a nepřizpůsobivou. Bretonské *divošství* či *barbarství* zahrnovalo představu Bretonce jako tvrdohlavého a emotivního člověka žijícího blízko přírody. Vznikaly negativní stereotypy, které se přenesly v podobě obrázků, pohlednic či triček až do dnešní doby. I přesto byli Bretonci ještě v průběhu 19. století národnostně uvědoměli.

Popírání *bretonství* začalo společně s první světovou válkou, tedy v letech 1914-1918. Bretonská minorita začala být považována za rozdílnou od Francouzů. Většinová společnost začala vyzdvihovat odlišnosti, mezi něž patřil odlišný jazyk a neovládání francouzštiny ze strany Bretonců. Bretonci ignorovali urbánní život a cizí zvyky. První třetinu 20. století probíhala snaha zbavit se dosavadní identity s cílem morálního rozpoznání a sociální postupu. Nastal ohromný pokles bretonského uvědomění, které značně mizelo. Po 2. světové válce došlo k zrychlení procesu, kdy byla potlačována bretonština a viditelné prvky bretonské identity. Bretonci tak pocítili zevnějšek vlastního společenství jako překážku v osobním rozvoji, žili ve společenství, ale snili o individualitě. Zamířili za svým snem a potlačili vlastní mateřštinu. Vymanili se z vesnického a dosavadního způsobu života, aby žili ve městě a sociálně stoupali, vzorem se stala francouzská buržoazie. Bretonci tak změnili zvyky, překonávali akcent a doufali v pocítění modernity a osvobození. Bretonská identita se tak stala pro samotné příslušníky menšiny jakýmsi stigmatem.⁵³

Bretonština byla v průběhu 20. století vnímána jako podřadný jazyk. Byla také zakazována centralizovanou francouzskou vládou. Francouzština se tak stala majoritním jazykem a nahradila bretonštinu. V rámci rodiny docházelo k postupnému snižování mezigeneračního předávání bretonštiny od poválečného období. Počet mluvčích, jejichž děti také mluví bretonsky, se od té doby snižuje. V roce 1970 vyvrcholili pochybnosti o modernitě a přišla deziluze městského života, v němž hrál roli i pocit osamocení. V těchto letech začíná postupná kulturní revitalizace. V současnosti se situace již změnila

⁵² ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. s. 72-74.

⁵³ LE COADIC, Ronan. *L'identité bretonne, situation et perspectives*, in: Élégöët, Fañch (éd.). Bretagne: Tud ha Bro, 2002. s. 3-5.

a kromě zbytkové menšiny nepovažují Bretonci svou identitu za hanbu a nezříkají se *bretonství*. Od první třetiny 20. století nastala změna a Bretonci sice žijí individualisticky, ale také myslí společensky. Život jedinců v Bretani se značně změnil, bretonský život byl před válkami typicky venkovský. Bretonci začali znovu hledat a skládat po kouskách části vlastní identity.

5 Vymezení území

5.1. Geografické vymezení

Region Bretaň leží v nejzápadnějším cípu Francie, na stejnojmenném poloostrově. Region se rozkládá se na ploše 27 208 km².⁵⁴ V roce 2013 zde žilo 258 707 obyvatel.⁵⁵ Hlavním městem regionu je Rennes nacházející se v nejuvýchodnějším departamentu Ille-et-Villanie. Historickým hlavním městem bylo město Nantes, jež bylo ve 20. století připojeno k sousednímu regionu Pays de la Loire.

Obrázek 1: Mapa francouzských regionů

Zdroj: Géoconfluences. *Une nouvelle carte des régions françaises*. [online]. [cit. 2017-20-02]. Dostupné z: <http://geoconfluences.ens-lyon.fr/actualites/eclairage/regions-francaises>

⁵⁴ Institut national de la statistique et des études économiques. *Bretagne: la population des communes au 1er janvier 2013*. [online]. [cit. 2017-02-20]. Dostupné z: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/1895157>

⁵⁵ Institut national de la statistique et des études économiques. *Géographie physique et humaine. Organisation du territoire*. [online]. [cit. 2017-02-20]. Dostupné z: https://www.insee.fr/fr/statistiques/fichier/2019792/bf_ind_02_1-organisation_territoire.pdf

Území Bretaně je členěno na čtyři departamenty: nejzápadnějším je Finistère, mezi další patří Côte-du-Nord, Morbihan a již zmíněný Ille-et-Villaine. Z lingvistického hlediska lze region rozdělit na Horní a Dolní Bretaň. Dolní Bretaň zahrnuje tradičnější západní část regionu, v níž byl a stále je bretonský jazyk více používán než ve východní části regionu nazývaném Horní Bretaň. Tradičním jazykem Horní Bretaně je románský jazyk gallo. Území Bretaně lze rozdělit také z geografického hlediska, na vnitrozemní část pokrytou převážně lesy. Pobřeží je typické skalnatými útesy a nevyzpytatelným počasím.

5.2. Stručná historie Bretaně

Naleziště po bretaňském poloostrově dokládají, že byl region osídlen již v období paleolitu. První zápisy o původních obyvatelích Bretaně pochází od Římanů, z jejichž zápisků vyplývá, že se území nazývalo *Armorika*⁵⁶. V Bretani, stejně jako v dalších keltských komunitách, převažoval zemědělský způsob života, v čele s nevelkou válečnou aristokracií. Na území nebyla města, nacházela se tam opevnění a několik permanentních osídlení. Od místních obyvatel neexistují psané záznamy a obyvatelstvo bylo nejspíše negramotné. Keltské osídlení po Evropě bylo charakterizováno laténskou kulturou. Římská expanze ovlivnila keltská území, za vlády Římanů bylo vystavěno mnoho cest či nových měst, například dnešní Rennes, Vannes a Nantes. Ve 3. století Římané odešli, stejně tak jako přišli, bez dramatických bojů. Po římském období neexistuje mnoho ucelených spisů, které by pojednávaly o historii regionu.⁵⁷

Pravděpodobnou teorií příchodu keltského obyvatelstva je migrace Keltů v 6. až 8. století z oblasti dnešního Cornwallu a Walesu, kteří s sebou přinesli keltský jazyk a křesťanství. Tito imigranti čelili mocným sousedům, mezi něž patřili Frankové, Merovejci a Karlovcí. V čele revolty proti Karlovcům stál jeden z bretonských velikánů, Nominoë. Pod jeho vedením dosáhlo bretaňské vévodství v roce 851 fixních hranic, které byly nejrozsáhlejší v historii Bretaně. Za doby Karla Velikého, tedy v 8. a 9. století, docházelo k útokům ze strany Franské říše, nicméně útoky nebyly příliš úspěšné.⁵⁸

⁵⁶ Vychází ze slov *Ar mor*, což znamená obrácený k moři

⁵⁷ GALLIOU, Patrick, JONES, Michael. *Bretonci*. Praha: NLN, 1998. s. 6-12, 74-89.

⁵⁸ Région Bretagne. *Brittany and its history*. [online]. [cit. 2017-02-20]. Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/jcms/prod_189639/fr/brittany-and-its-history

Během středověku probíhala snaha ovládnutí Bretaně, vzorem expanze se stala Římská říše. Během 10. a 11. století otázka vztahu mezi Bretaní a Francouzskou monarchií stále podněcovala konflikt. Bretaňské vévodství bylo zodpovědné francouzskému králi. Nicméně Bretaň stále odolávala francouzské dominanci a z velké části i francouzským vlivům. Francie byla zaneprázdněna svým největším rivalem, Anglií, díky němuž se nemohla tolik soustředit na ovládnutí Bretaně. Neutralita Bretaně během staleté války přinesla regionu celkový rozvoj. V průběhu 14. a 15. století měla Bretaň kolem tři čtvrtě miliónů obyvatel a vévodství začalo vykazovat atributy moderního státu. Hlavním městem bylo Nantes a byly ustanoveny konstituční regulace ovlivněné spíše anglickým, než francouzským vlivem. Na konci 15. století se mladá bretaňská vévodkyně Anna provdala za francouzského krále Karla VIII. V průběhu raného novověku a až do 17. století stále nebyla Bretaň ekonomickou jednotkou integrovanou do Francie.⁵⁹

V první polovině 16. století došlo k formálnímu vytvoření unie mezi Bretaní a Francií, přestože se Bretaň stala součástí Francie, tak si zachovala určitou autonomii. V průběhu 16. a 17. století ekonomika regionu stoupala především díky zemědělské diverzitě, námořnictví, rybolovu, obchodu a prosperujícímu, především textilnímu, průmyslu. Západní část Bretaně si uchovala venkovský charakter, zatímco východní část Bretaně byla více ovlivňována francouzskými vlivy. Ke konci 17. století došlo k ekonomické nestabilitě regionu, což zapříčinilo veřejné protesty. Revolty probíhaly především ve venkovské části regionu, tedy v Dolní Bretani. V 18. století obchod v Bretani prosperoval, a to hlavně díky přístavům v Nantes, Saint-Malu a Lorientu. Avšak rurální část Bretaně zůstávala stále zaostalá. Ke konci 18. století docházelo stále k větším represím ze strany francouzské republiky. Bretaň ztrácela svá privilegia i vlastní parlament. V důsledku snižování regionální svobody došlo k občanské válce nazývané *Chouannerie*.⁶⁰

Úpadek textilního průmyslu v 19. století vyvolal obrovské vlny emigrace Bretonců, jejichž cílem se stala především Paříž. Během 1. a 2. světové války bylo mnoho Bretonců zabito ve válkách a některá z bretonských měst byla značně poničena. V roce 1941 došlo k administrativnímu oddělení Loire-Atlantique i s doposud hlavním městem Nantes. V roce 1960 poprvé překonal počet obyvatel ve městech obyvatel na venkově

⁵⁹ GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. s. 17-22.

⁶⁰ Région Bretagne. *Brittany and its history*. [online]. [cit. 2017-02-20]. Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/jcms/prod_189639/fr/brittany-and-its-history

a urbanizace stále rostla. Došlo ke změně charakteru zemědělství. V 70. letech se Bretaň stala cílem imigrantů a počet obyvatel začal opět stoupat. Od 70. let se začali Bretonci opět hlásit o slovo. Situací ve 20. a 21. století se zabývají také kapitoly, které jsou zaměřeny na vývoj bretonské identity a bretonského jazyka.⁶¹

5.3. Postavení Bretaně v rámci Francouzské republiky

Udržet si alespoň určité autonomní postavení nebylo pro Bretaň ležící vedle větších a silnějších mocností vůbec jednoduché. Posměšky snášeli Bretonci už v průběhu pozdního středověku. Dokonce již v 13. století vznikla pařížská fraška zesměšňující Bretonce. Etnicky mířený humor se objevoval i v průběhu 19. století a přetrval až do dnešní doby. Bretonci byli považováni za hloupý, troufalý, špinavý, venkovský, zaostalý a promiskuitní národ, který holduje alkoholu. Bretonci nemluvili nebo mluvili neohrabaně francouzsky a bretonština byla zesměšňována a brána za podřadný jazyk. V současnosti jsou prodávány pohlednice, suvenýry a potisky s humornými stereotypními představami. Stereotypy zahrnují vtipy o menhirech, tradičních bretonských čepcích, alkoholu, gastronomii či o neustálém bretaňském dešti.⁶²

Nový zájem o dědictví propukl společně se zrodem moderního nacionalismu v 19. století. Bretonci se začali obracet ke své historii, prehistorickým monumentům, keltské kultuře a bretonštině. Na druhé straně stála unitární Francie, pro kterou byl od francouzské revoluce jazyk, kultura a identita esenciálním elementem francouzského národa. Bretonské protesty proti centralizované vládě začínají v období francouzské revoluce a věnují se jim kapitoly zaměřené na nacionalismus a vývoj národní identity. Resistence Bretaně bývá někdy připodobňována ke slavné komiksové postavě Asterixe a jeho nikdy nedobyte galské vesnice.⁶³

V současnosti je situace menšiny samozřejmě lepší, než v průběhu 20. století. Evropská unie podporuje ochranu menšin, politika na ochranu menšin je ale převážně v rukou daného státu. Francouzský stát prosazuje rovnost, nicméně zanedbává kulturní

⁶¹ BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 20-21, 34-35.

⁶² LE COADIC, Ronan. *Tout est bon dans le Breton*. Ethnologie française, Presses Universitaires de France, 2012. s. 1-12. Dostupné z: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00731788>

⁶³ GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. s. 49-53.

diference. V současnosti bretonskou menšinu a bretonštinu toleruje, avšak stále příliš nepodporuje. V roce 1999 Francie podepsala Evropskou Chartu regionálních či menšinových jazyků, avšak dodnes nedošlo k její ratifikaci. Bretonští aktivisté patří mezi jedny z neaktivnějších evropských minorit, co se týče kontaktu s evropskými institucemi. Bretonská menšina požaduje především uznání bretonštiny a vlastní identity. V Bretani je od roku 1964 aktivní regionální politická strana *L'Union démocratique bretonne (UDB)*, jejímž cílem je částečná autonomie v rámci francouzského státu. Politická strana zaznamenává úspěchy v regionálních i národních volbách. Mezi cíle *UDB* patří také znovusjednocení Bretaně, tedy připojení historické části Loire-Atlantique.⁶⁴

Informátoři se shodli na tom, že se jejich situace v rámci Francie určitě zlepšila, ale stále není ideální a je potřeba na ní neustále pracovat. Většina informátorů byla pro větší regionální autonomii. Někteří uvedli, že v Paříži stále panuje negativní pohled na Bretonce. Dle jiných je bretonská kultura ve Francii vnímána poměrně pozitivně. Nicméně se stále objevují kliše, stereotypy, někdy se jedná o vtip, například že v Bretani každý den prší nebo že jsou Bretonci alkoholici.

5.4. Propojení s keltskými národy

Mezi keltské národy patří Bretaň, Cornwall, Wales, Ostrov Man, Irsko, Skotsko a v některých případech je uváděna i španělská Galicie. Snaha návratu ke keltským kořenům propukla v období romantismu a pokračovala i v průběhu dalších století jako reakce na nastupující globalizaci. Pro nacionalistická hnutí představovala keltská minulost možnost odlišení od většinového národa a získání politických a kulturních potřeb. Představa *keltství* vyzdvihovala rasovou odlišnost, rozdílnou historii, genealogii i mytickou romantickou představu. Nově vytvořené pojetí keltské identity zahrnuje *neodruidské* organizace, keltské webové stránky, tematické zábavní parky, keltské festivaly, řemesla, symboly, muziku a dokonce i tetování.⁶⁵

⁶⁴ CREPAZ, Katharina. *The Impact of Europeanization on Minority Communities in "Old" Member States: Italy and France*. [online]. University of Innsbruck, 2014. [cit. 2017-02-28]. Dostupné z: <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2014/Crepaz.pdf>

⁶⁵ DIETLER, Michael. *Celticism, Celtitude and Celticity, The consumption of the past in the age of globalization* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: https://www.academia.edu/273595/Celticism_Celtitude_and_Celticity_the_consumption_of_the_past_in_the_age_of_globalization?auto=download

Charakteristickým prvkem těchto národů je představa společných keltských kořenů, přestože keltské národy byly směsicí nesourodých kmenů. *Keltství* reprezentují především keltské jazyky, kterými se mluví na daných území, a to v odlišné míře. *Pan-celticism* zdůrazňuje podobné kulturní prvky, sport či politiku. Na území keltských národů probíhají také keltské festivaly. Mezi keltskými národy panuje vřelý a přátelský vztah.

5.4.1. Propojení s nejbližším keltským národem – Cornwalllem

Pravděpodobnou teorií vzniku bretonského národa byla emigrace z Cornwallu a Walesu po rozpadu římské říše. Imigranti s sebou přinesli také keltský jazyk, křesťanství a název *Brittany*, jež byl pro Bretaň používán od 6. století. Nově příchozí obyvatelé přišli do neobydleného kraje nebo došlo k promísení s původními obyvateli. Lokální patriotismus keltských národů se začal projevovat především ke konci 19. století, a to ve Skotsku, Irsku, Walesu a Bretani. Tyto patriotistické snahy podpořily Cornwall, jelikož cornwallská hnutí se mohla obrátit na rozšířenější keltská hnutí západní Evropy, u nichž zájem o lokální patriotismus propukl dříve. Společným atributem Bretaně a Cornwallu jsou také protesty a utlačování ze strany státního zřízení Francie a Velké Británie.^{66,67}

Následující odstavce čerpají nejen z výzkumu k této diplomové práci, ale také z terénního výzkumu, který byl proveden v Cornwallu v letech 2012 a 2013. Podrobnější zpracování výzkumu z Cornwallu lze nalézt v mé bakalářské práci *Obnova kornského jazyka a jeho role při národnostním uvědomování obyvatel Cornwallu*.

Bretaň i Cornwall spojuje sounáležitost ke keltským národům. Informátoři v Bretani i Cornwallu se ve většině shodli na tom, že cítí určitou podobnost při návštěvě ostatních keltských národů. Nicméně více se s keltskou identitou příliš neztotožňovali. Určitý vztah viděli především v kulturních prvcích, mezi něž patří tanec a hudba. Spojitost lze nalézt i v keltském jazyce. Kornština a bretonština patří mezi nejbližší keltské jazyky a mluvčí si navzájem rozumí. Bretaň je pro Cornwall jakýmsi vzorem, jelikož v Bretani je vyšší uvědomění identity a bretonština vykazuje větší míru vitality. Zatímco mluvčích kornštiny je kolem 300, bretonštinu ovládá přibližně 200 000 lidí. Roli hraje i menší rozloha hrabství

⁶⁶ GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. s. 19.

⁶⁷ TREGIDGA, Garry. *Celtic Comparisons: Brittany and the Revivalist Movement in Cornwall*. In: Anne Goarzin a Jean-Yves Le Disez. *Brittany/Cornwall: what relations?*. Brest: CRBC, 2013. s. 51-52.

Cornwall. Z toho může vycházet i to, proč keltskou sounáležitost vyzdvihovali více Cornwallané než Bretonci.

Bretaň byla a může být důležitým vzorem pro revitalizační hnutí v Cornwallu. Cornwallská revitalizační hnutí čerpají především ze zkušeností venkovské Bretaně a industriální protestantské kultury Walesu. Mezi zdroje kornských aktivistů, od 2. světové války až do současnosti, patří historické záznamy, pojednání, diskuze či teritoriální politika Bretaně. Pro oba keltské národy je typickým sportem wrestling, v Bretani nazývaný *gouren*. Vzorem pro cornwallské aktivisty byla a stále je vitalita bretonštiny, k inspiraci sloužily i hudební nástroje či skupiny. Analýza na poli humanitních a sociálních věd nicméně není tak rozsáhlá a bylo by užitečné více se zabývat porovnání zkušeností keltských národů.⁶⁸

V Cornwallu jsou od roku 1999 uspořádávány tradiční cornwallské večery *Noz Lowen*⁶⁹, jejichž inspirací se staly bretonské večery *Fest Noz*, které zmiňuje následující kapitola. V hudbě také dochází k inspiraci ostatními keltskými národy. Mezinárodní keltské festivaly probíhají na území všech keltských národů. Od roku 2004 probíhá v Cornwallu festival *Aberfest*, jehož námětem je propojení Cornwallu a Bretaně. *Aberfest* probíhá jednou za dva roky a je střídán festivalem *Breizh-Kernow*, který se koná v Bretani. *Festival Interceltique* se koná každoročně v bretaňském městě Lorient. Jedná se o festival keltských národů s tradicí trvající 47 let. Festival má za úkol nejen podporovat bretonskou kulturu, ale také posilovat propojení s ostatními keltskými národy. Keltský festival *Lowender Peran* probíhá každoročně v Cornwallu.^{70,71}

Ve virtuálním světě lze nalézt interakci těchto dvou národů na online blozích, sociálních sítích či diskuzních fórech. Společná je samozřejmě geografická blízkost, díky níž docházelo k mísení a kontaktu mezi obyvateli. Ke kontaktu docházelo především mezi námořníky a rybáři, kteří hovořili keltskými jazyky a předávali si příběhy. Symbolikou společného kontaktu jsou názvy některých měst a vesnic, v Bretani v bretonštině a na druhé straně kanálu La Manche v kornštině. Podobnost lze spatřit také v pobřežní krajině,

⁶⁸ TREGIDGA, Garry. *Celtic Comparisons: Brittany and the Revivalist Movement in Cornwall*. In: Anne Goarzin a Jean-Yves Le Disez. *Brittany/Cornwall: what relations?*. Brest: CRBC, 2013. s. 51-54.

⁶⁹ Šťastná noc

⁷⁰ Festival Interceltique. *Qui sommes-nous ?*. [online]. [cit. 2017-02-06]. Dostupné z: <http://www.festival-interceltique.bzh/festival/qui-sommes-nous.cfm>

⁷¹ TREGIDGA, Garry. *c.d.*

kterou tvoří útesy, skály, vřesoviště a megality. V obou regionech dochází v posledních letech k imigraci a tím ke zvyšování počtu obyvatelstva. Regiony jsou díky své krajině stále častěji cílem turistů.⁷²

Vzájemný kontakt a podobnost těchto dvou národů mohou představovat i sdílené keltské symboly. Mezi tyto symboly se řadí *triskel* a keltský kříž, o kterých pojednává následující kapitola. Současná vlajka Bretaně Gwenn-ha-Du byla vybrána za bretonskou vlajku v první polovině 20. století. Někteří z Bretonců byli zklamáni, že místo současné vlajky nebyla vybrána vlajka Kroaz Du používána již dříve bretonským námořnictvem.⁷³ Vlajka Kroaz Du je nápadně podobná cornwallské vlajce Saint Piran's Flag. Saint Piran's Flag je tvořena bílým křížem na černém pozadí a Kroaz Du má barvy pouze inverzně. Také hymny Cornwallu a Bretaně vychází ze stejného rytmu velšské hymny *Hen wlad fy nhadau* zkomponované v roce 1856 Evanem Jamesem.

⁷² KENNEDY, Neil. *Yn sol, Bretonyon oll! Cornwall 's turn to Brittany*. In: Anne Goarzin a Jean-Yves Le Disez. *Brittany/Cornwall: what relations?*. Brest: CRBC, 2013. s. 67-83.

⁷³ BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 65.

6 Vývoj národní identity

Už z pohledu na mapu Francie je patrná geografická izolovanost regionu Bretaň, což může být považováno za jeden z důvodů nepovedené nacionalistické integrace ze strany Francie. Mezi další důvody se může řadit nedostupnost, za kterou stojí lesy, vřesoviště, kamenné útesy a divoké řeky. Bretaň si stále udržuje určitou resistenci a vlastní identitu spojenou s regionální kulturní tradicí.

6.1. Vývoj národní identity ve 20. století

Bretonská národní identita procházela v průběhu svého vývoje značnými výkyvy. Ze strany francouzské společnosti byli Bretonci v 19. století považováni za barbary. V tomto století Bretonci vnímali svou vlastní identitu a byli národnostně uvědoměli. Na počátku 20. století propukla snaha vymanit se z vesnického způsobu života, který byl Bretonci brán jako překážka osobního rozvoje. Tento negativní trend zahrnoval i potlačení mateřského jazyka. Snaha sociálního postupu zahrnovala zamíření vstříc modernitě a osvobození v podobě života ve městě. Po 2. světové válce došlo k zrychlení procesu a potlačování prvků bretonské identity, například bretonského jazyka. Společně s kulturní revitalizací kolem roku 1970 následovalo opětovné uvědomění a pozitivní vnímání vlastní identity ze stran Bretonců, což přetrvává až do současnosti.⁷⁴

Vývoj národní identity je úzce propojen s vývojem nacionalismu. O nacionalismu v obecnější rovině a jeho vývoji v průběhu 19. století pojednává kapitola 4.2. *Nacionalismus*. Nacionalistické tendence mají kořeny v průběhu 19. století a byly důsledkem útlaku ze strany francouzského státu. Romantické představy inteligence vyvolaly zájem o národní identitu a o mytickou minulost. Na přelomu 19. a 20. století došlo také k velkým ekonomickým změnám, které vyvolaly sociální změny spojené se zvýšenou urbanizací v regionu.^{75,76} V mnoha regionech Evropy uvědomujících si vlastní regionální identitu lze nalézt politické strany požadující větší autonomii či nezávislost.

⁷⁴ LE COADIC, Ronan. *L'identité bretonne, situation et perspectives*, in: Élégöët, Fañch (éd.). Bretagne: Tudha Bro, 2002. s. 3-4.

⁷⁵ GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. s. 184-188.

⁷⁶ FORTIER, David H. *Chapter 3, Breton Nationalism and Modern France: The Permanent Revolution*. Amherst: University of Massachusetts, 2008, [cit. 2017-02-08]. Dostupné z: http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=anthro_res_rpt9

Mezi takové regiony patří Katalánie, Baskicko, Skotsko, Wales, nebo například Flandry v Belgii. Ve Francii se jedná o Bretaň, Korsiku nebo Alsasko, nicméně hlavní francouzské politické strany nedávají těmto regionálním nebo separatistickým stranám příliš politického prostoru.

V Bretani měla silnou pozici katolická církev. Většina katolické církve zastávala decentralizaci a pravicové politické křídlo v opozici proti francouzské republice. V domnění posílení katolické církve podporovala církev bretonštinu a bretonskou kulturu. *Feiz ha Breiz*⁷⁷ byly farní noviny psané v bretonštině. Zpočátku se vyhýbaly politickým otázkám a věnovaly se nebezpečím urbanizace, důsledkům alkoholismu, kritizovaly nemravné knihy, podporovaly mravnost a trpělivost. V roce 1907 získaly pod vedením nového katolického kněze zřetelně nacionalistický směr, od kterého se noviny odpoutaly v roce 1927. V návaznosti na noviny vznikla také konzervativní katolická organizace *Bleun-Brug*. Z hnutí *Bleun-Brug* vznikla v roce 1911 první bretonská nacionalistická strana *Strollad Broadel Breiz*⁷⁸. Nicméně církev se nesečkala na poli bretonského uvědomění s velkým úspěchem. Tudiž v průběhu 20. století začala podporovat kulturní modernitu a tím i pofrancouzštění regionu.⁷⁹

Mezi cíle takto zaměřených organizací patřilo například uchování bretonského jazyka a specifických kulturních prvků. Symbolem nových ideologií se stala právě bretonština. Petice na povolení vyučování v bretonštině byly posílány do Paříže mezi lety 1905–1911, ale nesečkaly se s odezvou.⁸⁰

Union Régionaliste Bretonne (URB) bylo první regionální bretonské hnutí založené v roce 1898. Vzniklo především v reakci na ekonomickou situaci a hlavním cílem byla podpora regionální politiky a práv. Již zmíněná bretonská politická strana *Strollad Broadel Breiz* měla vyšší cíl, a to vytvoření samostatného bretonského národa nezávislého na Francii. Ještě důraznější nacionalistickou stranou toužící po nezávislosti a po statusu národa byla *Breiz Dishual*⁸¹. Doposud se jednalo o stranu, která vystupovala nejostřeji

⁷⁷ Bretaň a víra

⁷⁸ Bretonská nacionalistická strana

⁷⁹ GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. s. 189-190.

⁸⁰ FORTIER, David H. *Chapter 3, Breton Nationalism and Modern France: The Permanent Revolution*. [online]. Amherst: University of Massachusetts, 2008. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=anthro_res_rpt9

⁸¹ Svobodná Bretaň

proti francouzské vládě. Obviňovala ji z oslabování svobod, vytrácení bretonského jazyka, zvyků, občanských a náboženských tradic. Odmítala francouzskou asimilaci a zdůrazňovala resistenci bretonského národa. Nicméně militantní nacionalistické strany byly značně zastíněny první světovou válkou, kdy bylo mnoho aktivistů povoláno do války. Při bojových operacích se Bretonci více setkávali s Francouzi a francouzštinou. Začali se tak ve větší míře ztotožňovat s členy většinové, tedy francouzské společnosti.^{82,83}

V průběhu 20. století hrál asi nejvýznamnější roli v rámci nacionalistického hnutí časopis *Breiz Atao*⁸⁴, který vznikl po první světové válce v okruhu mladých Bretonců. Ve 20. století došlo ke značné emigraci více než pětiny obyvatel z regionu, a to kvůli ekonomické krizi, v jejímž důsledku došlo k poklesu mezd a cen v Bretani. Časopis však mezitím publikoval články o bretonské historii, jazyku, literatuře a zapojoval se do debat týkajících se regionální keltské identity. Nicméně k zapojení časopisu do politiky došlo v meziválečném období, konkrétně v roce 1927, kdy vznikla v návaznosti na časopis nacionalistická strana *Parti Autonomiste Breton*⁸⁵ (PAB).⁸⁶

Ve straně došlo k vnitřním neshodám. Na jedné straně byli zástupci separatismu a nacionalismu. Proti nim se postavili obhájci federalismu, jež pokládali za hlavní spojence další evropské minority. V roce 1931 došlo k reorganizaci strany a k jejímu přejmenování na *Parti National Breton*⁸⁷ (PNB). Strana usilovala především o dosažení reforem týkajících se ekonomiky, kultury a jazyka. Nicméně ani jedna ze stran se nedočkala dostatečné podpory veřejnosti a nebyla úspěšná ve volebních kampaních. Nejrozsáhlejší kampaň probíhala skrze časopis *Breiz Atao*, nenásilné demonstrace a oficiální návštěvy francouzské vlády.⁸⁸

Ideologií aktivistů, nacionalistických hnutí a stran se stal útlak způsobený francouzskou nadvládou, který dle jejich názoru způsoboval degeneraci bretonské identity. Francouzská identita byla považována za nadřazenou té bretonské. Pro Francii Bretaň

⁸² GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. s. 197.

⁸³ FORTIER, David H. *Chapter 3, Breton Nationalism and Modern France: The Permanent Revolution*. [online]. Amherst: University of Massachusetts, 2008. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=anthro_res_rpt9

⁸⁴ Bretaň navždy

⁸⁵ Bretonská autonomistická strana

⁸⁶ GEMIE, Sharif. *c.d.* s. 198-199.

⁸⁷ Bretonská nacionalistická strana

⁸⁸ FORTIER, David H. *c.d.*

představovala vojenskou strategickou zónu a kolonii k vykořisťování. Proti tomu se snažilo *Breiz Atao* vyzvednout pocit duševní komunity, jednoty, tradice a bretonského národa s cílem vytvoření regionální autonomie. Upozorňovali na rozdílné politické tradice, jež vznikly již v minulosti mezi Kelty a Římany zastupující latinskou tradici. Mezi válkami začaly být některé z nacionalistických skupin, například zmíněná *PNB*, fascinovány fašismem, s návazností na italské fašisty a německé nacistické programy. Ve 40. letech proběhly i tři útoky na veřejné budovy a památníky.⁸⁹

Přestože časopis *Breiz Atao* byl jedním z nejvlivnějších částí nacionálního hnutí, někteří lidé vůbec nevěděli o jeho existenci. Časopis byl prodáván například na festivalech a typických bretonských poutích. Prodejci zaznamenali, že v lidech často vyvolává strach pouze slovo *autonomie*. Francie samozřejmě nesouhlasila s novým nacionalistickým hnutím, nicméně v něm nikdy neviděla vážnou politickou hrozbu. Hnutí mělo relativně silnou podporu v Paříži, a to mezi bretonskými migranty. Ve městě Rennes získalo největší podporu u studentů. V nejzápadnějším departamentu Finistère bylo podporováno především nižší střední třídou bretonských mluvčích. Do poloviny 20. století se objevilo mnoho bretonských nacionalistických hnutí, především levicově smýšlejících a podporujících především rurální, konzervativní hodnoty.⁹⁰

Ve druhé polovině 20. století vznikaly politicky zaměřená i politicky neutrální regionální uskupení. Separatisté zastávali názor, že ekonomické problémy může vyřešit pouze politický čin a kulturní autonomie. V 50. letech vznikla *Comité d'Etudes et de Liaison des Intérêts Breton*⁹¹ (*CELIB*). Komise se zaměřila na regionální ekonomický rozvoj, hájila zájmy kulturně zaměřených organizací a sdružovala politicky i apoliticky zaměřená uskupení. *CELIB* byl v roce 1961 oficiálně uznán centrální vládou, nicméně parlament stále ignoroval jeho požadavky. Opoziční hnutí *Le Mouvement pour l'Organisation de la Bretagne*⁹² (*MOB*) upřednostňovalo federalistické tendence v rámci

⁸⁹ GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. s. 199-203.

⁹⁰ GEMIE, Sharif. *c.d.* s. 204-209.

⁹¹ Komise sdružující bretonské studium a zájmy

⁹² Hnutí za uspořádání Bretaně

francouzského státu.⁹³ Hlavní politická bretaňská strana *L'Union démocratique bretonne (UDB)* vznikla v roce 1964 a zastupuje politický centrismus a liberalismus.⁹⁴

Za razantnější nacionální hnutí, někdy označované dokonce za teroristické, je považováno hnutí *Front de libération de la Bretagne (FLB)*. Jednalo se o tajný spolek působící mezi lety 1960 až 2000. Hnutí provedlo více než 300 akcí v Bretani, mezi nimiž i několik bombových útoků, nicméně v jejich průběhu nikdy nebyli zabiti civilisté. Během útoků došlo pouze ke dvěma úmrtím, oběti byly přímo z řad samotného hnutí. Cílem hnutí byla ochrana bretonského jazyka, znovusjednocení Bretaně se znovu-připojením města Nantes, ekonomický a sociální rozvoj postavený na regionální demokracii. Vzorem pro hnutí byla irská militantní skupina *IRA* a baskická *ETA*, která je však mnohem radikálnější. Ozbrojené boje s nacionálním kontextem probíhaly také na Korsice. V současnosti patří mezi evropské tendence podpora vyjednávání vedoucího ke kompromisům a hledání větší regionální svobody.⁹⁵

Kulturní revoluci požadovalo hnutí *Sav Breizh*, které vzniklo v roce 1968 v okruhu mladých Bretonců. Mezi jeho zájmy patřilo uchovávání tradice, obnovení bretonštiny a také snaha snížit zaostalost regionu. V poválečném období vznikaly i další folklórní organizace zaměřující se na tradiční hudbu, tanec, folklór a historii. Jedním z nich je stále aktivní *Cercles Celtiques*.^{96, 97}

6.2. Vývoj národní identity ve 21. století

V roce 2009 vznikla extrémně levicová strana *Breizhistance* z popudu levicově se profilujícího nacionálního hnutí *Emgann*. Za zmínku stojí i další politická hnutí, například *Mouvement Bretagne et Progrès* v čele s Christianem Troadecem, starostou obce Carhaix nacházející se v západní části Bretaně. Christian Troadec je také jedním z lídrů *Bonnets Rouges* a prosazuje ideu autonomní Bretaně. Nicméně podpora těchto nacionálně smýšlejících stran není vysoká a ve volbách mívá většinou méně než 5 % hlasů. Většina

⁹³ FORTIER, David H. *Chapter 3, Breton Nationalism and Modern France: The Permanent Revolution*. [online]. Amherst: University of Massachusetts, 2008. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=anthro_res_rpt9

⁹⁴ BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 72-73.

⁹⁵ BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *c.d.* s. 74-75.

⁹⁶ Keltské kruhy

⁹⁷ FORTIER, David H. *c.d.*

tedy odmítá podporovat bretonské nacionálně smýšlející strany, raději volí francouzské politické strany, ale stále doufá v přetrvání kultury, bretonského jazyka a bretonské společnosti jako takové. Výraznější regionální politická budoucnost se bezpochyby neobejde bez větších volebních úspěchů, ale také bez lídrů, kteří budou schopni získat dostatečnou pozornost médií.⁹⁸

V roce 2003 a 2009 proběhly dva výzkumy týkající se pocitu sounáležitosti k bretonskému, francouzskému případně evropskému národu. Prvního výzkumu v roce 2003 se zúčastnilo 1300 respondentů a probíhal v historické, tedy v západnější části Bretaně. Druhý podobný výzkum byl proveden ve všech čtyřech administrativních departmentech Bretaně, a to v roce 2009. Vzorkem se stalo 900 respondentů. Z výzkumů byla znatelná jistá proměnlivost ve vnímání vlastní identity. V prvním výzkumu uvedlo 47 % Bretonců, že se cítí být stejně tak Bretonci jako Francouzi a o šest let později se tento počet procentuálně navýšil na 53 %. Více Francouzem než Bretoncem se v roce 2003 cítilo 26,2 % respondentů, tento počet se snížil na 15 % v roce 2009. Opačný vývoj zaznamenal pocit sounáležitosti k Bretani, kdy v prvním výzkumu 13,2 % dotazovaných upřednostnilo sounáležitost k Bretani před Francií. V roce 2009 se počet zvýšil na 20,9 %. Výhradně francouzskou národnost uznávalo 1,7 % informátorů, o šest let později pouze 1,1 %. Naopak procentuální počet Bretonců uznávající pouze příslušnost k Bretani se zvýšil ze 1,6 % na 8 %.⁹⁹

Bretonci vnímají příslušnost k francouzskému státu, nicméně stále mají pocit sounáležitosti a hrdosti k bretonské identitě. V roce 2009 se uskutečnil výzkum, v němž byl zahrnut vzorek 900 Bretonců pocházejících ze všech čtyř bretonských departmentů. Zmíněný výzkum ukázal, že pro 53,9 % Bretonců je jejich identita stále velmi důležitá. Větší část respondentů, konkrétně 83,1 %, uvedla, že jsou hrdí na svou bretonskou identitu.¹⁰⁰

⁹⁸ BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 72-73.

⁹⁹ LE COADIC, Ronan. *À propos des relations entre langue et identité en Bretagne*. International Journal of the Sociology of Language. s. 10-11. Dostupné z: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00865001>

¹⁰⁰ LE COADIC, Ronan. *c.d.*

7 Vývoj bretonského jazyka

Od francouzské revoluce byl sdílený jazyk esenciálním elementem národní identity Francie. Unitární centralizovaný stát i jeho obyvatelé se snažili bránit jakýmkoliv potencionálním hrozbám. To zahrnovalo i ochranu čistoty francouzského jazyka od vlivů jiných jazyků, především angličtiny a jejích slov. Tento postoj měl vliv i na přehlížení autochtonních jazyků na francouzském území. Bretonština, patřící do keltské jazykové větve, je jedním z takto přehlížených regionálních jazyků. Francouzský lingvista Bernard Cerquiglini identifikoval používání 75 rozdílných jazyků na území Francie, kterými se mluvilo společně s francouzštinou v různých francouzských regionech. Často se jedná se o jazykovou diglosii, která bývá charakterizována tím, že jeden z jazyků je používán na formální úrovni a druhý v každodenní mluvě. Jedním z případů diglosie bylo po dlouhou dobu používání bretonštiny v Dolní Bretani.^{101,102}

Bretonský jazyk, bretonsky *brezhoneg* patří společně s velštinou a kornštinou do britanské skupiny keltských jazyků. Dolní Bretaň, tedy západní část bretonského poloostrova je historickou oblastí užívání bretonštiny. Ve východní části Bretaně, nazývané Horní Bretaň, byla bretonština vytlačena z měst francouzštinou již ve středověku. Na venkově ve východní části Bretaně byl tradičně používán románský jazyk *gallo*. V současnosti je malé procento mluvčích také v Horní Bretani, a to díky migraci Bretonců ze západní části. Ve větších městech, jako je Rennes a Nantes, působí vydavatelství či organizace zajímající se o bretonštinu. Francouzská republika dlouhodobě upřednostňuje koncept státního monolingvismu. Bretonština a *gallo* byly uznány jako součást francouzského kulturního dědictví, nicméně to zahrnuje spíše tolerování regionálního používání jazyků.¹⁰³

K poklesu mluvčích bretonštiny a také ostatních keltských jazyků docházelo postupně v několika fázích od 19. století. V té době se začala rozpadat přirozená opora jazyka, kterou byla tradiční venkovská a patriarchální společnost. Ve druhé polovině 20. století došlo k urbanizaci společnosti a začala působit média, tím francouzština začala nahrazovat

¹⁰¹ MENDEL, Kerstin. *Regional Languages in France: The Case of Breton*. [online]. [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: http://vanhise.lss.wisc.edu/ling/files/ling_old_web/lso/wpl/4.1/LSOWP4.1-09-Mendel.pdf

¹⁰² BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 17.

¹⁰³ HOUSKOVÁ, Anna, SVATOŇ, Vladimír. *Literatura na hranici jazyků a kultur*. Praha: Betis, 2009. s. 117-118.

bretonštinu ve více sférách života. Pokles počtu mluvčích pokračoval i ve 20. století, nicméně od poloviny a především od sedmdesátých let byl zaznamenán trend revitalizace jazyka způsobený zájmem znalosti jazyka těch, pro které nebyl mateřštinou. Revitalizaci zapříčinil především narůstající počet městských kulturních organizací a univerzit zabývajících se bretonštinou. Výskyt bretonštiny se tak přesunul z především venkovského prostředí, od nejchudších a méně vzdělaných vrstev do měst mezi intelektuály, tedy do značně odlišného geografického a kulturního prostředí. Vznikla tak i nová forma psané bretonštiny, rozdílná od původních lokálních forem jazyka. Nová forma jazyka se zrodila z řad militantní menšiny, která se snažila jazyk oprostít od církevních a francouzských vlivů. Puristická snaha vzbudila a stále vzbuzuje výhrady a polemiky. *Neo-bretonštinu* prosazují příslušné organizace a sdružení po celém regionu. Nicméně takový přístup opomíjí přirozené předávání z generace na generaci v rámci rodin.¹⁰⁴

Pro představu toho, jak v současnosti vypadá psaná bretonština, slouží následující věta: „*Ar brezhoneg zo ur yezh eus Europa hag a vev en un endro kevredigezhel diorroet mat.*“ V překladu věta znamená: „*Bretonský jazyk je jedním z evropských jazyků, které přežívají i v rozvinuté společnosti*“.¹⁰⁵

7.1. Vývoj bretonského jazyka ve 20. století¹⁰⁶

Ve středověku bývala bretonština monolingvním jazykem Dolní Bretaně, v současnosti je již pouze bilingvním jazykem. V průběhu 20. století došlo k výrazným změnám, které vedly k dominanci francouzštiny. Ve 20. století bylo provedeno několik výzkumů, které se zabývaly situací bretonštiny. Na počátku 20. století polovina obyvatel Dolní Bretaně stále neuměla mluvit francouzsky a tento jazyk ignorovala. Francouzština byla používána nejčastěji mezi měšťany a úředníky. Bretonština byla prostředkem komunikace a znakem identity spíše na venkově. Přesto byli Bretonci označováni za Francouze, tedy Francouze mluvící bretonsky.

¹⁰⁴ HOUSKOVÁ, Anna, SVATONĚ, Vladimír. *Literatura na hranici jazyků a kultur*. Praha: Betis, 2009. s. 118-119.

¹⁰⁵ Office public de la langue bretonne. *UN DRA RET EVIT KEMENT YEZH VEV ZO*. [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.brezhoneg.bzh/72-termenadurezh.htm>

¹⁰⁶ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle. Le nouveau sondage de TMO-Régions*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 208.

Diglosie převládala v Dolní Bretani po dlouhou dobu. Situaci bretonštiny popisuje informátor Ronan, který je profesorem na univerzitě v Rennes: *„Na začátku 20. století nastal úpadek bretonštiny. Děti ve školách byly trestány. Například dostaly ceduli, kterou si předávaly v průběhu dne ty, kdo někoho slyšely mluvit bretonsky. Dítě, které mělo ten den ceduli poslední, dostalo přes prsty nebo muselo jít do města s posměšnou čepicí s nápisem „mluvím bretonsky“.“*

Sociolingvističtí historikové popsali vývoj společenského používání bretonštiny následovně. Kolem první světové války propukla velká změna, kdy se monolingvní Bretonci stali minoritní skupinou v Dolní Bretani. Bretonština si v první polovině 20. století stále držela důležitou roli, avšak francouzština začínala být stále více používaná. Druhá markantní transformace nastala od poloviny do konce 20. století. V roce 1946 zůstávala bretonština dominantní ve venkovském prostředí, konkrétněji v pracovním, obchodním i společenském styku. V rámci rodiny měla bretonština stále významnou roli, nicméně mladí rodiče začali na své děti mluvit převážně francouzsky. Dalších šedesát let docházelo k neustálému snižování počtu mluvčích a také ke snižování užívání bretonštiny v každodenním životě. Po válce se dokázalo v bretonštině vyjádřit 1 100 000 lidí, ale před rokem 2000 již pouze 240 000 osob. V průběhu padesáti let se tak snížil počet mluvčích přibližně o 80 %.

Mezi významnou proměnou, kterou zkoumalo několik výzkumů v průběhu 20. století, patřil počet mluvčích bretonského jazyka. Nicméně tuto proměnnou nebylo a není možné jednoznačně určit, jedná se pouze o odhady počtu mluvčích. Výzkumy byly často prováděny pouze v Dolní Bretani. Nicméně je nutno brát v úvahu, že u výzkumů týkajících se jazyka nebývá v některých případech zohledňován stupeň znalosti jazyka. V úrovni znalosti jazyka bývá značný rozdíl, od schopnosti plynulého vyjádření až po minimální pasivní znalost jazyka. Údaje z výzkumů na konci 20. století nejsou vždy identické. Což mohlo být způsobeno nedostatečnou formulací otázek. Problémem mohl být také nedostatek prostoru pro otázky.

V roce 1946 provedl kanovník Pierre Jean Nédélec se svými 124 studenty výzkum zkoumající praktikování bretonštiny ve společnosti. Výzkum zahrnoval 84 obcí v západním departamentu Finistère. Bretonštinu denně používali především farmáři a zemědělci, bretonština byla rovněž spojena s přímořským životem, převážně s rybaří.

Nicméně také záleželo na konkrétní vesnici, okruhu lidí a situaci. Na vesnicích se běžně mluvilo bretonsky v rámci lokálního politického života a při administrativních úkonech, např. na úřadech. Na druhou stranu ve městech byla bretonština používána minimálně. Na venkově byla obvyklá výchova dětí v bretonštině. V některých školách byla podporována francouzština a bretonština zakazována.

V polovině 20. století se začínala stále více používat francouzština na úkor bretonštiny. Právě v poválečném období nastal velký zvrat v používání bretonštiny. Pro mnoho lidí se jazykem výuky stala francouzština. Důležitým determinantem užívání bretonštiny bylo místo bydliště, bretonština převažovala na vesnicích, ve městech francouzština. Důležitou roli hrála také sociální třída. Byly zaznamenány i případy, kdy rodiče na své děti mluvili bretonsky a ony jim odpovídaly francouzsky. Obecně lze také říct, že mezi mluvčími bretonštiny převažovali muži nad ženami. Mladé dívky považovaly bretonštinu za zaostalou, naopak francouzština se jim zdála vznešenější a vhodnější pro slavnostní příležitosti. Dle průzkumu byla francouzština považována za honosnější jazyk a také byla jazykem vhodnějším pro vzdělávání. V obchodních vztazích záleželo na situaci a lidech, nicméně v bretonštině neexistovalo mnoho psaného textu, tudíž byla častěji používána francouzština. Použití francouzštiny také značilo vyšší sociální status.

Další výzkum proběhl v roce 1952 a provedl ho Francis Gourvil. Dle jeho výzkumu tři čtvrtiny obyvatel Dolní Bretaně bylo schopných mluvit bretonsky, ale pouze polovina z celkového počtu používala bretonštinu denně. Stále žilo kolem 100 000 monolingvních mluvčích bretonštiny. A to především starších žen, které neměly vojenské povinnosti, tudíž přebývaly ve stejném společenském prostředí.

Tabulka 2: Sociolingvistické rozdělení populace Dolní Bretaně v roce 1952, dle F.

Gourvila

	Počet lidí	Procentuální vyjádření
Bretonští mluvčí, zcela ignorující francouzštinu	100 000	6,70 %
Bretonští mluvčí se znalostí francouzštiny, preferující bretonštinu	700 000	46,70 %
Bretonští mluvčí, preferující francouzštinu	300 000	20,00 %
Pofrancouzštění Bretonci, zcela ignorující bretonštinu	400 000	26,60 %
Celkem	1 500 000	100 %

Zdroj: BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 33, vlastní zpracování

V roce 1970 se uskutečnil první celistvý výzkum, který iniciovala organizace ORTF¹⁰⁷. Reprezentativním vzorkem se stalo 835 lidí starších patnácti let, kteří žili v jednom ze čtyř departamentů: Ille-et-Villaine, Côte-du-Nord, Finistère a Morbihan. V té době měla Bretaň 1 900 000 obyvatel a vzorek zajistil reprezentativnost podle pohlaví, věku, profese a místa bydlení. Jedna z výzkumných otázek se zaměřovala na preferovaný jazyk jednotlivce. Výzkumná otázka zahrnovala podotázky týkající se místa, kde jedinec nejvíce používá daný jazyk: doma, mezi kamarády či v práci. Z výzkumu vyplynulo, že francouzština dominovala ve všech sférách života Bretonců. Bretonština byla v roce 1970 nejvíce používaná v kruhu přátel, poté rodiny a nejméně v práci. Pokud by byl vzorek aplikován na celou bretonskou populaci, tak v rámci Bretaně používalo bretonštinu při dorozumívání s přáteli 228 000 lidí. Nicméně výzkum nezahrnul možnost bilingvismu a ani celkový počet mluvčích bretonštiny.

Užití jazyka se také lišilo dle departamentů, kdy nejvíce byla bretonština používaná ve Finistère. Naopak například v rodině bydlící v nejvýchodnějším departamentu Ille-et-Villaine nebyla bretonština používaná vůbec. V Dolní Bretani byla vždy bretonština využívána více, v Horní Bretani převažovala francouzština. Klíčovými elementy určujícími používání bretonštiny se stal věk, geografie, vzdělání, profese a místo bydliště. V roce 1970 tak vznikla představa profilu průměrného Bretonce. Takovým průměrným Bretoncem byl člověk nad 50 let se základním vzděláním, profesí zemědělec, žijící na venkově ve Finistère.

¹⁰⁷ Organisation de la Radiotélévision Française

Poslední výzkumy 20. století proběhly v letech 1990, 1997 a 1999. V roce 1997 provedla výzkum agentura TMO Régions. Druhý výzkum uskutečnil L'Institut national de la statistique et des études économiques¹⁰⁸ (INSEE), v rámci obecného censu populace. Poprvé byla možnost v censu v sekci *rodina* odpovědět na několik otázek, které se týkaly užití regionálního jazyka. K odpovědím v rámci sekce bylo vyzváno 380 000 lidí starších osmnácti let v celé Francii a přes 40 000 obyvatel Bretaně.

Tabulka 3: Jiné jazyky než francouzština používané v Bretani v roce 1999

Jazyk	Počet mluvčích starší osmnácti let	Procentuální podíl na celkovém počtu obyvatel Bretaně
Bretonština	257 000	12 %
Gallo	28 000	1,30 %
Angličtina	112 000	5,20 %
Španělština	24 000	1,10 %
Italština, arabština, portugalština a další jazyky	6 000	< 0,3 %

Zdroj: BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 40, vlastní zpracování

Občas mluvilo téměř 428 000 lidí jiným jazykem než francouzštinou. Bretonština se nejčastěji předávala v rámci rodiny, a to až z 90 %. Zatímco jiný cizí jazyk byl předáván především v rámci školy. Institut se zaměřil na geografické rozdělení mluvčích. Největší počet mluvčích byl, stejně jako v předchozích výzkumech, ve Finistère, konkrétně 20 %. Naopak v nejvýchodnějším regionu Ille-et-Villaine se nacházelo méně než 2 % mluvčích. Čím více na východ, tím více ubývalo bretonských mluvčích. Naopak regionálním jazykem gallo se mluvilo spíše ve východní části regionu. Bretonštinou se nemluvilo pouze v Bretani, ale také v Loire-Atlantique, jakožto pátém historickém departamentu Bretaně. Poté v departamentech nacházejících se při hranicích bretonského regionu, a i poblíž Paříže. Dle výzkumu se v celé Francii nacházelo 297 000 obyvatel, jež dokázali mluvit bretonsky.

¹⁰⁸ Národní institut pro statistiku a ekonomická studia

7.1.1. Bretonská literatura a bretonští spisovatelé

Vymezení bretonské literatury je stále nejednoznačné. Vymezení může zahrnovat pouze literaturu psanou bretonsky, ale také francouzsky psanou literaturu, která je spojena s regionem jiným způsobem. Sami autoři se mohou považovat za bretonské či bretaňské spisovatele. Mohou mezi ně být řazeny v encyklopediích nebo slovnících, a to pokud se narodili či píšou v Bretani. Do bretonské literatury mohou být zahrnovány dvojjazyčné knihy nebo pouze bretonsky psané knihy. Na jedné straně stoupcí vyzdvihují specifickou francouzsky psanou bretonskou literaturu, na druhé straně uznávají pouze bretonsky psanou literaturu. I zřejmě nejvýznamnější bretonský spisovatel 20. století Pierre-Jakez Hélias téměř všechny nejprve v bretonštině psané knihy překládal do francouzštiny. Bretaň je příkladem kulturního bilingvismu na literární úrovni.¹⁰⁹

Bretonština v porovnání s francouzštinou neměla po staletích tak pevnou intelektuální, uměleckou, právní, diplomatickou a filosofickou základnu. Francouzsky psaná bretonská literatura získala, na rozdíl od té bretonsky psané, větší mimo regionální i mezinárodní uznání. Starší bretonsky psané texty sloužily především filologům zabývajícím se dějinami bretonštiny a současnější bretonsky psaná literatura vychází z řad neobjektivních militantů. V bretonských dějinách není znám žádný pouze bretonsky píšící monolingvní spisovatel. V novověku se jednalo o francouzsko-bretonské autory, ve středověku o bretonsko-latinské spisovatele. Původní podoba bretonsky psaných textů, o nichž snili obrozenci, se nedochovala. Mezi významné bretonské dílo patří *Barzaz Breiz*¹¹⁰ Théodora Hersarta de la Villemarqué nebo *Poslední Bretonci* od Émila Souvestra.¹¹¹

7.2. Vývoj bretonského jazyka ve 21. století¹¹²

V předchozích kapitolách bylo již zmíněno, že bretonština je jazykem především západní části regionu, nazývaném Dolní Bretaň. V regionu Horní Bretaně sice pouze pár lidí sleduje televizi či poslouchá rádio v bretonštině, nicméně většina podporuje vzdělávání

¹⁰⁹ HOUSKOVÁ, Anna, SVATONĚ, Vladimír. *Literatura na hranici jazyků a kultur*. Praha: Betis, 2009. s. 120-121, 123.

¹¹⁰ Básnické dějiny Bretaně

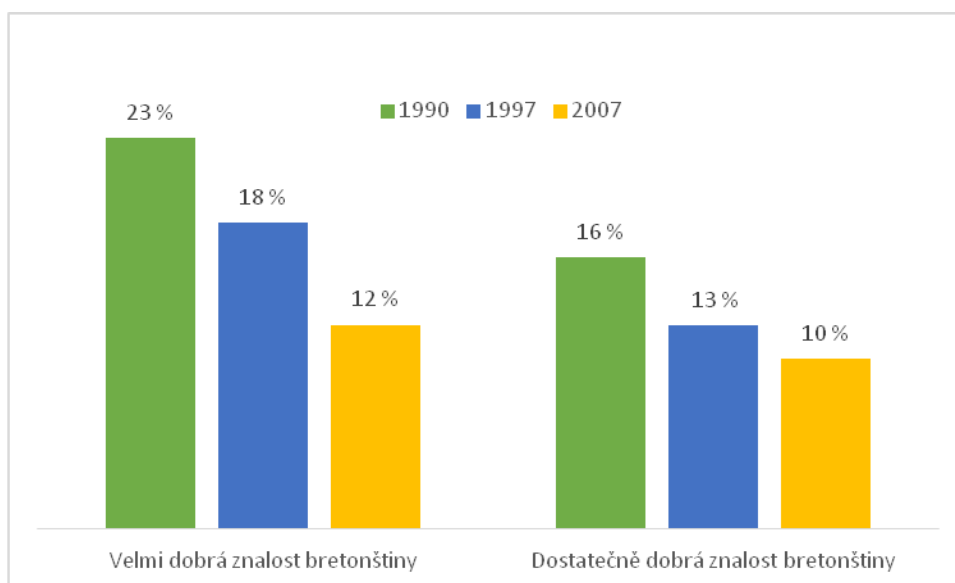
¹¹¹ HOUSKOVÁ, Anna, SVATONĚ, Vladimír. *c.d.* s. 122-123.

¹¹² BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle. Le nouveau sondage de TMO-Régions*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 208.

v bretonštině i bilingvní cedule na veřejnosti. Mezi regiony panuje velká disparita. Dle údajů z roku 2007 ovládalo v Dolní Bretani bretonský jazyk 13 % starších patnácti let, v Dolní Bretani pouze 1 %. V absolutních číslech 172 000 mluvčích žije v západnějším regionu a 22 500 ve východním regionu Bretaně. Také procento mluvčích, jež používá denně bretonštinu, je mnohem vyšší v Dolní Bretani. Jedná se tedy o teritoriální jazyk.

V roce 2007 byl proveden nejnovější výzkum, a to nejen v Dolní, ale také v Horní Bretani a v historické části Bretaně Loire-Atlantique. V porovnání tří výzkumů z let 1990, 1997 a 2007 je patrný úbytek počtu Bretonců rozumějícím bretonštině. Následující graf představuje jejich procentuální vývoj, v němž jsou zahrnuty osoby starších patnácti let v regionu Dolní Bretaně, jejichž porozumění je velmi či středně dobré. V roce 1990 celkové procentuální vyjádření představovalo 39 %, odhad se tak rovnal 450 000 osob. V roce 1997 se jednalo o 31 %, což odpovídalo 370 000 osobám. V posledním průzkumu z roku 2007 22 % odpovídalo absolutní počet 290 000 osobám.

Graf 1: Procentuální vyjádření vývoje počtu těch, kteří rozumí bretonsky v regionu Dolní Bretaně dle jazykové úrovně v letech 1990, 1997 a 2007

Zdroj: BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 59, vlastní zpracování

V roce 2007 51 % obyvatel Dolní Bretaně neumělo vůbec bretonsky, což bylo o 10 % více než v roce 1997. Procento těch, kteří znali alespoň několik slov, se udrželo na 27 %. Došlo k procentuálnímu snížení ve všech věkových kategoriích mluvčích kromě nejmladší

kategorie mezi 15 a 19 lety. Oproti roku 1997, kdy pouhých 0,5 % z této kategorie uvedlo znalost bretonštiny, byl v roce 2007 zaznamenán nárůst na 3 %. Jedná se sice pouze o slabý nárůst, nicméně je nezanedbatelný v kontextu celkového snižování počtu mluvčích. Nejsilnější věkovou skupinou stále zůstává nejstarší kategorie nad 75 let. V této kategorii 58 % mluvčích potvrdilo, že rozumí bretonsky, což je o 6 % méně než v roce 1997.

V regionu Horní Bretaně je procento těch, kteří rozumí bretonsky kolem 2 %, což odhadem odpovídá 35 000 osob. Menší počet v regionu Horní Bretaně je dán historicky, již od 10. století v regionu nebylo příliš bretonských mluvčích. Jelikož je obrovský rozdíl mezi bretaňskými regiony, tak výzkumy se zaměřují raději na jednotlivé departamenty.

Z předchozích výzkumů tedy vyplývá, že v letech 1997 až 2007 došlo k úbytku počtu obyvatel Dolní Bretaně, kteří rozuměli bretonsky. Stejně tak došlo k procentuálnímu úbytku obyvatel mluvčích bretonštinou. S tím je spojen i úbytek praktického užití jazyka. V letech 1990 až 1997 byl počet mluvčích stabilní, činil 20 %. V roce 1997 z těchto 20 % uvedlo 9 % informátorů, že mluví velmi dobře a zbylých 11 % uvedlo, že dostatečně dobře. Dalších 23 % přiznalo, že umí několik slov bretonsky. Většina, 57 % uvedlo, že bretonsky nemluví vůbec.

Výsledky výzkumu provedenému v listopadu roku 2007 dokazují procentuální pokles počtu mluvčích, a naopak nárůst těch, kteří nejsou schopni se vyjádřit v bretonštině. Z původních 20 % se snížil počet mluvčích na 13 %. Z toho 5 % uvedlo, že mluví velmi dobře a 8 % dostatečně dobře. Počet těch, kteří znali alespoň několik slov bretonsky, zůstal téměř stabilní, konkrétně 24 %. Vzorek informátorů neschopných mluvit bretonsky se zvýšil na 63 %. V roce 1997 žilo v Dolní Bretani přibližně 246 000 bretonských mluvčích (20 % obyvatel Dolní Bretaně), v roce 2007 jejich počet klesl na 172 000 (13 % obyvatel Dolní Bretaně).

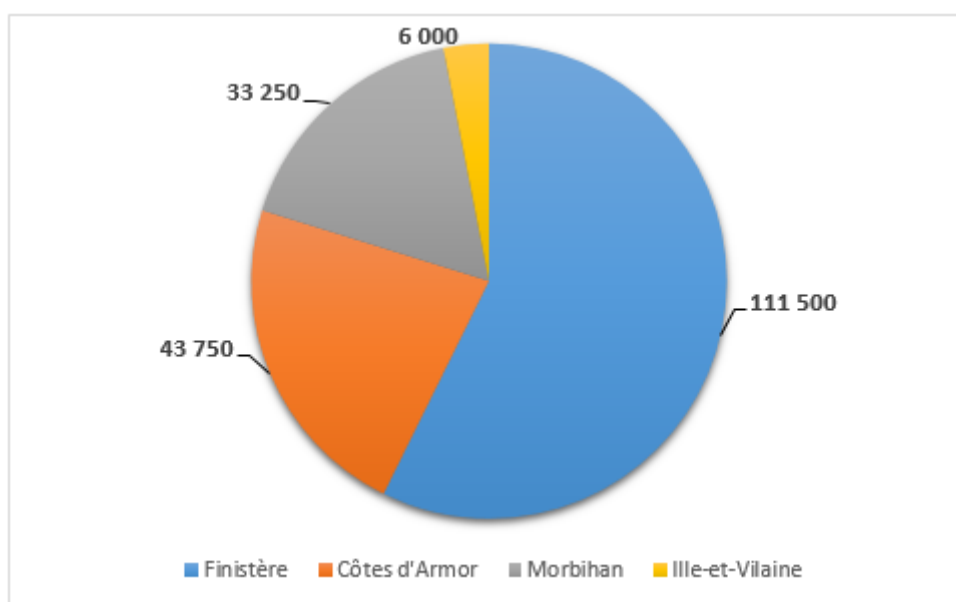
V Horní Bretani uvedlo pouze 1 % obyvatel schopnost mluvit bretonsky, a to dostatečně dobře. Tomu odpovídá přibližně 22 500 Bretonců. Několik slov znalo pouze 8 % a zbylých 91 % neumělo ani trochu bretonsky. Průzkum zahrnující Bretaň jako celek nebudí příliš zájmu, nejčastěji jsou průzkumy prováděny v každém departementu zvlášť, jelikož jsou mezi nimi obrovské rozdíly. V celkovém souhrnu všech pěti bretonských departementu by dosahoval počet mluvčích na 5,5 %. Celkový počet mluvčích starších

patnácti let zahrnoval v roce 2007 přibližně 194 500 osob. K tomuto počtu by mělo být přičteno 11 000 žáků, jež v roce 2006 navštěvovalo síť bilingvních vzdělávacích institucí. Bilingvní třídy převažovaly v Dolní Bretani.

Z výzkumů vyplývá trend poloviny 20. století, kdy se mnoho mladých rodičů rozhodlo pro výchovu svých dětí ve francouzštině. V této době došlo k značnému přerušení kontinuity předávání jazyka v rámci rodiny. V dalších výzkumech provedených ke konci minulého století pak bylo patrné stárnutí bretonsky mluvících osob. Nejstarší věková kategorie vždy představovala důležitou základnu mluvčích, jedním z faktorů poklesu celkového počtu mluvčích bylo tedy i přirozené úmrtí starší vrstvy obyvatel.

Důležitou proměnnou je také místo bydliště a narození. V regionu žije více než polovina všech bretonských mluvčích v nejzápadnějším departamentu Finistère. Značná část žije také v severním departamentu Côtes-d'Armor a v jižním departamentu Morbihan. Na venkově při pobřeží žije nejvíce bretonsky mluvících obyvatel. V roce 2007 představuje profil typického bretonského mluvčího vdaná žena se základním vzděláním, starší 60 let. Žijící v obci u pobřeží v departamentu Finistère v Dolní Bretani.

Graf 2: Počet mluvčích dle bretaňských departamentů, rok 2007

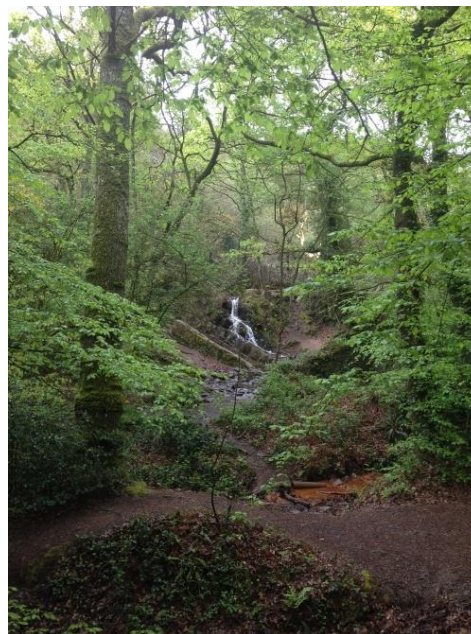

Zdroj: BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 91, vlastní zpracování

8 Etnodiferenční znaky

Bretonská identita je spojena se specifickou historií regionu, geografickým vymezením, a také s keltskými kořeny. Některé z těchto prvků byly popsány již v předchozích kapitolách. Samotná bretaňská krajina má osobitý ráz, pro kterou jsou typické kamenné útesy a vřesoviště. K utváření krajiny přispěl také silný vítr a okolní moře. Někteří informátoři tak uváděli, že pro Bretonce je typická náklonnost k přírodě. Pro Bretaň jsou charakteristické i megalitické stavby, menhiry a dolmeny. Nejnavštěvovanějším místem s neolitickými menhiry je Carnac nacházející se v departamentu Morbihan. Region je spojen i s mnoha mýty a legendami, které vyprávějí například o bretonských hrdinech nebo dobách krále Artuše. Artušovské legendy jsou zasazeny do magického lesa Brocéliande.

Obrázek 2: Magický les Brocéliande

Zdroj: Vlastní archiv, Paimpont, duben 2015

8.1. Pocit sounáležitosti

Bretonskou národnostní menšinu jako celek spojuje pocit sounáležitosti. Informátor Jean-Baptiste, který nemluví bretonsky a ani se aktivně nezajímá o bretonskou kulturu, uvedl: „*Jsme jakási komunita, cítím spojitost s lidmi z Bretaně. Rádi si řekneme, že jsme Bretonci a máme tak něco společného.*“ Pocit sounáležitosti nemusí být spojen s místem narození či s předáváním *bretonství* po generace. „*Člověk se může stát Bretoncem, pokud miluje Bretaň. To je názor většiny Bretonců, 67 % Bretonců si to myslí*“, dodává další informátor Ronan, profesor na univerzitě. V některých případech se dokonce *noví* Bretonci zajímají o místní kulturu více než ti, kteří se v Bretani narodili. Takovým příkladem je informátorka Lea, která žije v Rennes sedm let a její bretoňská identita byla vytvořena bez předešlé rodinné tradice. „*Bretaň mě dost zajímá, ráda tady bydlím, zajímám se o místní*

kulturu, chci ji poznávat. Jelikož tady bydlím, tak vnímám, poznávám a každodenně žiji v místní kultuře. Cítím se součástí bretoňské komunity a kultury, každý den ji také dotvářím a utvářím. Ale možná nejsem pravým Bretoncem, jelikož tady nemám své kořeny.“

8.2. Organizace a akce podporující bretonskou kulturu

Kapitola uvádí příklady organizací rozvíjející bretonskou kulturu, a to především skrze akce a události, které jsou určeny pro zájemce o regionální kulturu. Uvedené organizace jsou pouze příkladem, jelikož po celé Bretani jich lze nalézt mnohem více. Členem organizace Skeudenn Bro Roazhon¹¹³, sídlící v hlavním městě Rennes, se může stát jakákoliv asociace podporující bretonskou kulturu. Skeudenn Bro Roazhon sdružuje a nabízí informace o bretonských organizacích zabývajících se tradiční muzikou a tancem, regionálními jazyky – bretonštinou a gallo, festivaly či tradičním sportem. Organizace kupříkladu uspořádává týdenní událost *Sizhunvezh ar Brezhoneg a Smenn du galo*¹¹⁴. V rámci jednoho týdne tak nabízí ve spolupráci se svými členy program zahrnující divadla, vystoupení a další akce na podporu místní kultury.¹¹⁵

Oblíbenou listopadovou bretonskou akcí je hudební festival *Yaouank*¹¹⁶. Festival je pořádán v Rennes od roku 1999 a každoročně ho navštíví tisíce lidí. Informátorka, jež je zaměstnankyní Skeudennu uvádí: „*Spoustu lidí si myslí, že bretonská muzika je stará, ale jsou i moderní způsoby jejího vyjádření. Na festivalu je vidět, že bretonština lze spojit s moderním životem, bretonština tak zní úplně jinak, jakoby orientálně. Na festivalu vystupuje například beat-boxová dvojice zpěváků Krismenn a Alem. To pak když vezmeš kamarády na Yaouank, tak jsou překvapeni, že to není jen něco starého, ale může to být i moderní.*“¹¹⁷

¹¹³ Obrázek země Rennes

¹¹⁴ Týden bretonštiny a týden gallo

¹¹⁵ ANAELLE, zaměstnankyně Skeudenn Bro Roazhon. Osobní rozhovor. Rennes, březen 2015.

¹¹⁶ Mladí

¹¹⁷ ANAELLE, zaměstnankyně Skeudenn Bro Roazhon. Osobní rozhovor. Rennes, březen 2015.

Obrázek 3: Listopadový festival *Yaouank*

Zdroj: Flickr. *Yaouank Photos Presse by Skeudenn Bro Roazhon*. [online]. [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: <https://www.flickr.com/photos/101931435@N04/albums/72157636085388885/with/28324904222/>

Mezi další oblíbené bretonské akce patří *Fest Noz*¹¹⁸, který je součástí světového kulturního dědictví UNESCO¹¹⁹. Tyto bretonské večery se konají po celé Bretani každý týden za doprovodu tradiční bretonské hudby a tance. Při typickém bretonském tanci se lidé drží za malíčky a tancují dokola. Hudební kapelou může být například bretonská kapela *Bagad*. *Bagady* jsou kapely, které lze nalézt po celé Bretani, například i hlavní město Rennes má svůj *bagad*. Kapela hraje na bretonské nástroje, kterým se konkrétněji věnuje další kapitola.

Kulturních akcí a organizací podporující místní kulturu je po celé Bretani mnoho. Akce či festivaly zahrnují například divadelní hry, ukázkou tradičních tanců, koncerty, možnost zahrát si tradiční bretonské hry, poznávání místní historie, seznámení s regionálními jazyky a součástí mohou být i tradiční bretonské pokrmy.

¹¹⁸ Noční festival

¹¹⁹ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Obrázek 4: Tradiční kroje a tanec na festivalu v Rennes

Zdroj: Vlastní archiv, Rennes, květen 2015

Specifickou část tvoří organizace a akce podporující bretonskou identitu tím, že se zaměřují na podporu bretonského jazyka. Následující odstavce zahrnují příklady takových akcí a organizací. Známostou akcí, která se zabývá podporou bretonštiny je *Ar Redadeg*. *Ar Redadeg* je štafetový běh Bretaně, který je organizován od roku 2008. V roce 2016 činila trasa 1 700 km. Inspirací byl běh *Korrika* pořádaný v Baskicku. Štafety se mohou zúčastnit jak jednotlivci, tak firmy či obce. Štafetou je vzkaz v bretonském jazyce, jenž slouží jako symbol předávání bretonštiny. Běhu se zúčastní tisíce lidí, kteří si své kilometry v běhu kupují. Výtěžek je věnován na rozvoj bretonského jazyka, například na provoz škol Diwan. Celá akce je doprovázena přednáškami, kurzy bretonštiny, koncerty a dalšími kulturními akcemi.^{120,121}

V roce 2000 iniciovala regionální správa Région Bretagne za podpory Ministerstva kultury vznik l'Office public de la langue bretonne¹²². Úkolem asociace se stala podpora bretonského jazyka, zaměřená především na bretonštinu jako prostředek komunikace a také na monitorování situace jazyka. K tomuto účelu má sloužit kampaň nazvaná *Ya d'ar*

¹²⁰ TŘESOHLAVÁ, Anna. *Revitalizace bretonštiny (vztah jazyka a identity u nové generace bretonsky mluvících)*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2011, s. 65.

¹²¹ Ar Redadeg. *The race map*. [online]. [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: <http://www.ar-redadeg.bzh/en/blog/article/the-race-map>

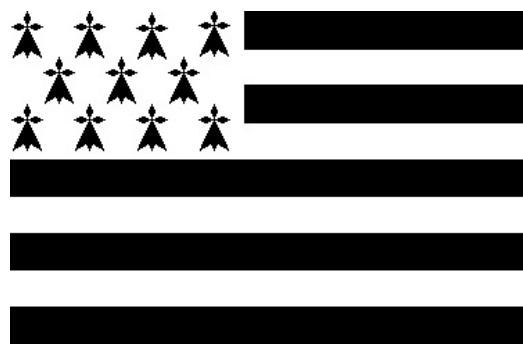
¹²² Úřad bretonského jazyka

*brezhoneg*¹²³. Kampaň se rovněž snaží obohatit bretonštinu pomocí nabídky bilingvního vzdělávání, jak pro dospělé, tak pro děti. Účastní se evropské sítě NPLD¹²⁴, jež pracuje na poli lingvistické politiky a plánování napříč Evropou. V neposlední řadě se kampaň zajímá o budoucnost jazyka.^{125,126}

8.3. Bretonské symboly

Mezi jeden z hlavních symbolů bretonské identity patří bretonská vlajka *Gwenn-ha-Du*¹²⁷, která byla vytvořena v roce 1923 militantními aktivisty Morvanem Marchalem a Ronanem Klec'hem. Symboly v levém rohu představují *hermine*¹²⁸, jež byl emblémem Bretonského vévodství a je tedy také jedním z bretonských symbolů. Symbolicky tak poukazuje na nejednotnost a odlišnost Bretaně v rámci francouzské historie. Ke konci 19. století a na počátku 20. století docházelo k ustanovení emblémů nezávislých území napříč západní Evropou, například v Irsku či skandinávských zemích. Devět proužků v bretonské vlajce zastupuje devět historických bretonských provincií, v nichž byla používána bretonština či jazyk gallo. *Gwenn-ha-Du* nezapře inspiraci vlajkou Spojených států, které byly na počátku 20. století ideálem svobody. V roce 1927 jednoduchost a symbolika vlajky vedla politickou stranu *Parti autonomiste breton*¹²⁹ k jejímu uznání za národní bretonskou vlajku. Od počátku sedmdesátých let se začala vlajka používat na koncertech, manifestacích, festivalech a při příležitosti dalších

Obrázek 5: Vlajka *Gwenn-ha-Du*

událostí.¹³⁰ V současnosti je vlajka brána jako důležitý symbol bretonské identity a lze

Zdroj: Breizheo.bzh. » *Gwenn-ha-du* « [online].

[cit. 2017-02-03]. Dostupné z:

<http://breizheo.bzh/Blogz/index.php/2015/12/28>

[/banniel-breizh-ar-gwenn-ha-du-drapeau-](http://breizheo.bzh/Blogz/index.php/2015/12/28/banniel-breizh-ar-gwenn-ha-du-drapeau-breton/)

[breton/](http://breizheo.bzh/Blogz/index.php/2015/12/28/banniel-breizh-ar-gwenn-ha-du-drapeau-breton/)

¹²³ Ano bretonskému jazyku

¹²⁴ Network to Promote Linguistic Diversity

¹²⁵ Région Bretagne. *Les langues de Bretagne au quotidien*. [online]. [cit. 2017-01-26]. Dostupné z:

http://www.bretagne.bzh/jcms/c_13437/fr/breton-et-gallo-au-quotidien

¹²⁶ NPLD. *About us*. [online]. [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: <http://www.npld.eu/about-us/>

¹²⁷ Bílá a černá

¹²⁸ Hranostaj

¹²⁹ Autonomistická strana Bretaně

¹³⁰ BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 65.

na ni narazit v Bretani poměrně často. Například na registračních značkách automobilů, v turistických obchodech na mnoha dárkových předmětech.

*Bro Gozh ma Zadou*¹³¹ je píseň v bretonštině, jež je často považována za bretonskou národní hymnu. Slova napsal Frañsez Jaffrennou, nazývaný Taldir, v roce 1898. Hudba vychází z velšské hymny *Hen wlad fy nhadau* složené v roce 1856 Evanem Jamesem. Aktivisté se snaží více prosadit hymnu, a tak je zpívána bretonskými zpěváky na různých oblíbených akcích, například na fotbalových zápasech.¹³²

Jelikož je Bretaň jedním z keltských národů, patří mezi bretonské symboly i ty keltské. Keltským symbolem je *triskel*. Triskel se skládá ze tří spirál, které vychází z jednoho bodu. *Triskel* je motivem na špercích a dalších upomínkových předmětech. Dalším symbolem je keltský kříž, jenž se liší od křesťanského kruhem kolem kříže. Keltský kříž je spojován s druidy a keltskými tradicemi. Původní keltské přírodní náboženství spojené s druidy a mýty bylo nahrazeno s příchodem germánského obyvatelstva. Křesťanství zapustilo v Bretani své kořeny a po celé Bretani se nachází mnoho náboženské architektury. Specifikum Bretaně tkví v tzv. *pardons*, což jsou bretonské náboženské poutě, které si stále udržují tradici.¹³³

8.4. Tanec, hudba a hudební nástroje

Mezi tradiční bretonské nástroje patří *bombard*¹³⁴a *biniou*¹³⁵, které jsou často doprovázené bubínky. Například na ně hraje již zmíněná kapela *bagad*. Viceprezident Bagadu Roazhon¹³⁶ Vincent uvádí: „*Nemáme mnoho bretonských nástrojů. Pro bretonskou muziku je typický především rytmus, máme hlubokou hudební kulturu. Do níž patří převážně bretonský tanec, těch máme spoustu.*“¹³⁷

¹³¹ Stará země mých otců

¹³² BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 68-69.

¹³³ Routard.com. *Culture et traditions Bretagne*. [online]. [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: http://www.routard.com/guide/bretagne/858/culture_et_traditions.htm

¹³⁴ Dechový nástroj s vysokým pištivým tónem, připomínající flétnu

¹³⁵ Malé bretaňské dudy

¹³⁶ Bagad Rennes

¹³⁷ VINCENT, viceprezident Bagadu Roazhon. Osobní rozhovor. Rennes, duben 2015.

Obrázek 6: Hudební zkouška Bagadu Roazhon, *bombard* a *biniou* (zleva)

Zdroj: Vlastní archiv, Rennes, březen 2015

S hudbou jsou úzce propojeny bretonské večery *Fest Noz*, o kterých pojednává kapitola týkající se akcí na podporu místní kultury. Mezi další typické hudební nástroje patří také keltská harfa, housle a klarinet. Bretonská hudba nemá pouze tradiční formu, ale bretonština se objevuje i v rámci moderní hudby, například ve formě beat-boxu nebo rocku. Mezi takové interprety patří rockový zpěvák Brieg Guerveno nebo beat-boxová dvojice zpěváků Krismenn a Alem.¹³⁸

Na bretonskou hudbu se tanečníci drží za maličky a často tančí pohromadě v kruhu, ale také v párech či menších skupinkách. Tanců existuje celá řada. Bretonci tancují při mnoha příležitostech, na festivalech, kulturních událostech či na již zmíněných *Fest Noz*. Tanec je společenskou událostí a připojit se může opravdu každý. Výuka tanců je nabízena po celé Bretani, v hlavním městě Rennes mohou zájemci navštěvovat kulturní centrum Cercle Celtique de Rennes.

Při opravdu tradičních událostech je možnost vidět Bretonce tančit v regionálních krojích. Specifickou součástí kroje je čepec, který je pro každou část Bretaně jiný. Na následujícím obrázku je vidět příklad kroje oblasti kolem města Vannes. Celkový počet typů krojů je odhadován na 66. Kroje se liší kostýmem, účesem nebo odlišnou pokrývkou hlavy. Historicky bylo z kroje patrné, k jaké komunitě, farnosti, sociální vrstvě a geografické oblasti jeho majitel patří. Kolem roku 1914 začaly být tradiční venkovské kroje nahrazovány městským oblečením.¹³⁹

¹³⁸ Osobní rozhovory. Rennes, březen–duben 2015.

¹³⁹ Routard.com. *Culture et traditions Bretagne*. [online]. [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: http://www.routard.com/guide/bretagne/858/culture_et_traditions.htm

Obrázek 7: Bretonský tanec v regionálních krojích

Zdroj: Madeja95.wordpress.com. Danses bretonnes. [online]. [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: <https://madeja95.wordpress.com/2015/02/02/danses-francaises-danses-bretonnes/>

8.5. Bretonská kuchyně

Bretonská kuchyně je samozřejmě ovlivněna geografickou polohou regionu. Mezi populární pokrmy tak patří celá škála mořských plodů a ryb. Mezi oblíbené bretonské pokrmy patří *crêpes* neboli palačinky. Pro oblast jsou typické především slané palačinky z pohankové mouky nazývané *galettes*, které je možné koupit téměř na každém rohu. V Bretani i ve vedlejším regionu Normandie je oblíbené slané máslo, s kterým se dělá i bretonský karamel. Mezi speciální bretonské dezerty patří *kouign-amann*, jehož název je v bretonštině. Dalším bretonským dezertem je *far breton* nejčastěji se švestkami nebo rozinkami. Populárním nápojem jsou různé druhy *ciderů*¹⁴⁰. V Bretani lze koupit i speciální bretonskou kolu nazvanou bretonsky *Breizh Cola*.

¹⁴⁰ Alkoholický jablečný mošt

Obrázek 8: Bretonská slaná palačinka nazývaná *galette*

Zdroj: Vlastní archiv, Fougères, březen 2015

8.6. Regionální jazyk gallo

Přestože je bretonština považována za jazyk celého regionu, v Horní Bretani byl tradičně používán také regionální jazyk gallo. Jazyk gallo patří do románské větve jazyků, konkrétněji do jazykové skupiny oïl. Pojmenování *guallo* či *gallou* bylo známo již ve 14. století, a to jako bretonské označení pro cizince, respektive Francouze. Kvůli jeho podobnosti s francouzštinou je tak některými považován za pouhé nářečí francouzštiny. Jazyk má ještě větší existencionální problémy než bretonština. V průběhu francouzských dějin byl, stejně jako bretonština, považován za venkovský zaostalý jazyk. Dnes je mnohými Bretonci považována bretonština jako hlavní regionální jazyk Bretaně a odsunuje tak gallo i z jeho původního regionu.^{141,142,143}

V roce 2004 došlo k oficiálnímu uznání gallo jako jazyka Bretaně, a to společně s bretonštinou a francouzštinou. V roce 2009 zařadilo UNESCO¹⁴⁴ tento regionální jazyk na seznam vážně ohrožených jazyků. Revitalizační hnutí jsou novějšího data než ty bretonské. Od roku 1970 začaly vznikat spolky a organizace podporující rozvoj jazyka. V současnosti je téměř nemožné odhadnout počet mluvčích jazyka gallo. Jedním z důvodů

¹⁴¹ Chubri. *La langue de la Haute-Bretagne*. [online]. [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: http://www.chubri-galo.bzh/chubri-galo_le-gallo_presentation-gallo_gl.htm

¹⁴² Bretania.bzh. *Le gallo, la langue de la Haute-Bretagne*. [online]. [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: http://www.bretania.bzh/exploitation/Bretania/le-gallo-la-langue-de-la-haute-bretagne.aspx?_lg=fr-FR

¹⁴³ TŘESOHLAVÁ, Anna. *Revitalizace bretonštiny (vztah jazyka a identity u nové generace bretonsky mluvčích)*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2011, s. 31.

¹⁴⁴ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

je to, že i samotní mluvčí považují svou mluvu za pouhý dialekt francouzštiny. Dle výzkumu z roku 1999 mluvilo jazykem gallo 28 000 osob. Problémem je nedostatečná nabídka jazykových kurzů, ale také nedostatek financí věnovaný na rozvoj jazyka gallo. Na podporu revitalizace jazyka vznikl například institut Chubri.^{145,146,147}

8.7. Současná situace bretonského jazyka

Bretonština má v současnosti především symbolickou funkci, ale i praktickou a politickou formu. Univerzálním jazykem v celém regionu je francouzština. Diglosie v Bretani se v průběhu věků měnila a vyvíjela. Obdobně jako u ostatních keltských jazyků je lingvistický svět bretonštiny omezený a potřebuje tak další, dorozumívací jazyk ke komunikaci s vnějším prostředím, a dokonce i v rámci vlastního území. Tyto jazyky bývají nazývány lingvistickými či geografickými *izoláty*. S tím je spojený i fakt, že keltské jazyky neměly po staletích oficiální status a často byly i vzájemně izolované.¹⁴⁸

Problémem bretonštiny je její nejednotnost, jež tkví v odlišném akcentu, slovní zásobě a větné skladbě. Bretonský jazyk má čtyři dialekty. V jižní části departamentu Finistère je užíván dialekt *Cornouaille*, který je nejpoužívanějším dialektem s přibližně 67 000 mluvčími. V severní části departamentu Finistère se mluví dialektem *Léon*, v Côtes-d'Armor je používán dialekt *Trégor* a v Morbihanu *Vannetais*.¹⁴⁹

Dialekty nejsou natolik odlišné, aby si jejich mluvčí navzájem nerozuměli. Problémem spočívá spíše v rozdílnosti od původně užívaného jazyka, jenž se předával po generace. Ten se liší od standardizované neboli literární formy bretonského jazyka, který je v současnosti používán v tiskovinách, ve školách, v rádiu či televizi. Standardizovanou formu bretonštiny používá skupina tzv. *neobretonských* mluvčích,

¹⁴⁵ TŘESOHLAVÁ, Anna. *Revitalizace bretonštiny (vztah jazyka a identity u nové generace bretonsky mluvících)*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2011, s. 31-32.

¹⁴⁶ Chubri. *La langue de la Haute-Bretagne*. [online]. [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: http://www.chubri-gallo.bzh/chubri-galo_le-gallo_presentation-gallo__gl.htm

¹⁴⁷ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 40.

¹⁴⁸ HOUSKOVÁ, Anna, SVATONĚ, Vladimír. *Literatura na hranici jazyků a kultur*. Praha: Betis, 2009. s.119.

¹⁴⁹ BROUDIC, Fañch. *c.d.* s. 90, 180-189, 122-131.

kteřá zahrnuje mluvčí, pro něž je bretonština druhým jazykem. Druhou skupinu zahrnují především starší lidé, kteří většinou mluví bretonsky od útlého věku.¹⁵⁰

Mluvčí se pro bretonštinu či francouzštinu rozhodují dle místa, atmosféry, situace a podmínek rozhovoru. Dále dle předmětu rozhovoru a člověka, s kterým mluví. Záleží na individuálních preferencích v interakci s okolím. Bretonština byla a je nejčastěji používána při rozhovoru s přáteli, v rodinném kruhu a mezi sousedy, v menší míře pak v pracovním prostředí s kolegy. Pouze malé procento rodičů mluví se svými dětmi bretonsky. Naopak nejméně je používána při administrativních úkonech, v konverzacích s neznámými lidmi, s nadřízenými, učiteli či malými dětmi. Konkrétně například v bankách, ve sportovních klubech a na obecních úřadech.¹⁵¹

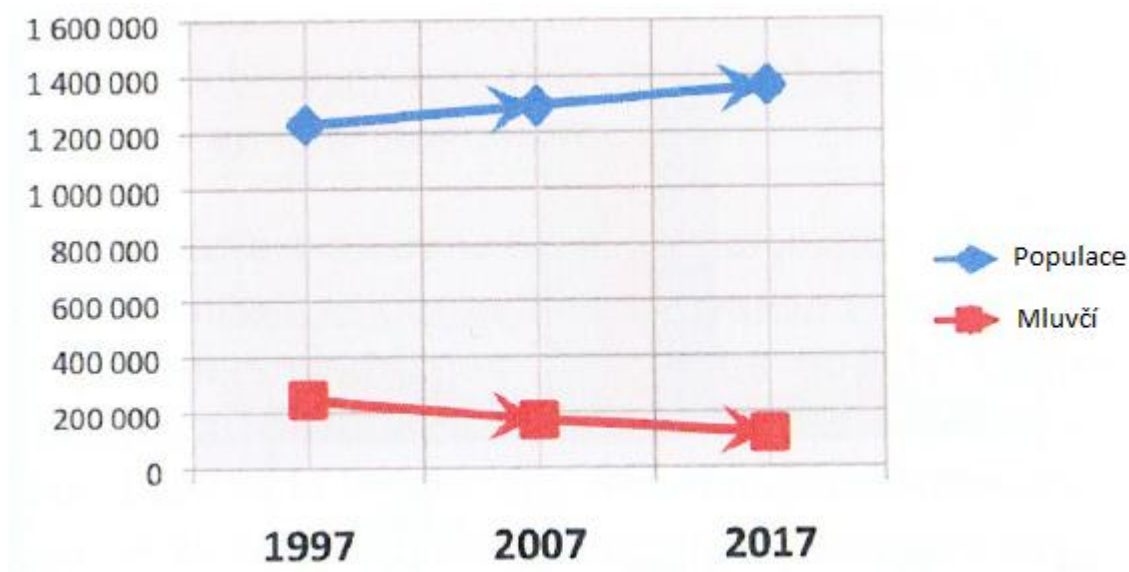
Demografické rozložení bretonských mluvčích je determinujícím prvkem porozumění situaci jazyka. Celkový počet mluvčích klesá, stejně tak klesá počet mluvčích téměř ve všech věkových kategoriích. V současnosti je 70 % bretonských mluvčích starších 60 let. Z toho vyplývá, že je bretonština používána především v konverzaci mezi staršími lidmi. V roce 1999 žilo dle INSEE v historickém regionu Bretaně 263 000 mluvčích starších patnácti let a o 8 let později 194 500 mluvčích. V roce 1997 uvedlo 75 % informátorů, že je jejich prvním jazykem francouzština, o deset let později se počet zvýšil na 89 %. Pouze 12 % mluvčích Dolní Bretaně mluvilo v roce 2007 častěji bretonsky, než francouzsky.¹⁵²

¹⁵⁰ ADKINS, Madelaine. *Will the real Breton please stand up? Language revitalization and the problem of authentic language*. [online]. University of Southampton, 2013. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <https://independent.academia.edu/MadeleineAdkins>

¹⁵¹ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 105-137.

¹⁵² Office public de la langue bretonne. *La langue bretonne à la croisée des chemins*. [online]. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/46-situation-de-la-langue.htm>

Graf 3: Srovnání v letech 1997, 2007 a prognóza celkového počtu obyvatel a mluvčích bretonštiny v Dolní Bretani

Zdroj: BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 184.

8.7.1. Bretonština ve veřejném životě a v médiích

Obecně platí, že bretonština je ve veřejném životě zastoupena více v západní části Bretaně. Situace bretonštiny se postupně zlepšuje a jazyk se začíná dostávat do nových sfér života, jako je vzdělání, média, internet a celkově veřejný život. Snahou je bretonštinu rozvíjet a dostávat na úroveň důležitosti francouzštiny. Informátoři se shodují na tom, že přestože nabídka bretonských medií existuje, je nedostatečná. Většina informátorů by uvítala více možností procvičování a využití regionálního jazyka. Rozšíření bretonštiny na veřejnosti a v médiích by vedlo také ke zlepšení její celkové situace. Na druhou stranu je otázkou, kolik lidí by aktivně využívalo další možnosti používání bretonštiny. Problémem bretonštiny je již zmíněná existence několika dialektů rozdílných od standardizované bretonštiny. Pro rádia a televize je tedy složité, aby jim všichni mluvčí rozuměli. Nicméně většina, konkrétně 70 % mluvčích, z nichž 31 % tvoří lidé důchodového věku, nemá problém porozumět standardizované formě jazyka.¹⁵³

¹⁵³ Office public de la langue bretonne. *La langue bretonne à la croisée des chemins*. [online]. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/46-situation-de-la-langue.htm>

V porovnání s ostatními jazyky, jako je francouzština či angličtina, nelze nalézt v bretonštině takové množství časopisů, televizních pořadů, rádiových stanic či internetových stránek. V současném globalizovaném světě hraje důležitou roli internet. Internet by mohl být v budoucnu významným prostředkem k dalšímu rozšiřování bretonštiny. V roce 2014 byla po deseti letech snažení oficiálně uznána, mezinárodní organizací ICANN regulující internet, národní internetová doména *.bzh*. Inspirací byla Katalánie, jež má také vlastní národní doménu *.cat*.¹⁵⁴

V bretonštině existuje kolem 239 webových stránek a přibližně 10 000 článků v internetové encyklopedii. Schopnost číst v bretonštině není automatická pro všechny bretonské mluvčí. V roce 1990 uvedla polovina mluvčích schopnost číst v bretonštině. V roce 1997 se zvýšil počet na ¾. V roce 2007 uvedlo v Dolní Bretani schopnost číst 62 %, což odpovídá přibližně 107 000 osobám. Progres týkající se úrovně schopnosti čtení lze přičíst bilingvním třídám a večerním kurzům. Ještě menší počet bretonských mluvčích je schopen psát v bretonštině. Důvodem neschopnosti číst a psát může být to, že není příliš možností literatury či periodik v bretonštině.¹⁵⁵

Mezi nejznámější tištěná média patří týdeník *Ya!*¹⁵⁶. Obrázek 9: Časopis Pro děti vychází měsíčník *Al Liamm* a *Brud Nevez*. *#brezhoneg*

Organizace Skol En Emsav vydává již od roku 1980 měsíčník *Bremañ*¹⁵⁷ a periodikum *#brezhoneg*¹⁵⁸. „*#brezhoneg* je určen pro mladé, kteří se učí bretonsky. Jsou tam články, slovíčka, jak v bretonštině, tak ve francouzštině. Časopis jsme začali vydávat před rokem, začali si ho objednávat stejní lidé jako *Bremañ*“, uvádí ředitel večerní školy Skol En Emsav pro dospělé.

Deník *Le Télégramme* publikuje každý čtvrtek článek v bretonštině, *Ouest-France* nabízí každou neděli rubriku s bretonskými slovíčky. Další týdeníky

¹⁵⁴ BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 67.

¹⁵⁵ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 90, 180-189.

¹⁵⁶ *Ano* v bretonštině

¹⁵⁷ *Nyni* v bretonštině

¹⁵⁸ *Bretonština* v bretonštině

pak nabízejí jednu stránku v bretonštině. Spokojenost s dostatkem audiovizuálních médií se zvyšuje, v roce 1997 bylo spokojeno s nabízenými programy 44 %, o deset let později o 10 % více Bretonců. Přesto by značná část uvítala větší počet vysílání v rádiu a televizi v bretonštině.

V západní části Bretaně vysílá rádio *France Bleu* několikrát v týdnu v bretonštině. Jedná se o regionální vysílání, jež nabízí i jednu hodinu bretonštiny týdně v hlavním městě Rennes. V západních departamentech je možnost poslechu rádia *Kerne*, které nabízí online vysílání a na jejich stránkách lze nalézt škálu rubrik v bretonštině. Bilingvní vysílání nabízí například rádio *Radio Kreiz Breizh*. V 90. letech vysílala v bretonštině soukromá televize *TV Breizh*, nicméně v současnosti nabízí pouze satelitní vysílání ve francouzštině. *France 3* nabízí přibližně dvě až tři hodiny týdně vysílání v bretonštině.¹⁵⁹

Dalším příkladem je bretonsky psaná Wikipedie a Wikisource. O zmíněnou online encyklopedii a knihovnu se stará a překládá skupinka mladých lidí kolem třiceti let. Nadšenci se scházejí každý týden v Rennes, aby překládali a upravovali články v bretonštině. Jeden z informátorů Nicolas uvedl důvod této dobrovolné činnosti: „*Překládám články na Wikipedii a Wikisource, jelikož mě zajímá bretonská kultura a bretonština je mým koníčkem. Je to sice pracné, ale zajímavé a procvičuji si tak psanou bretonštinu.*“

Obecně lze říct, že nabídka televize, rádia a internetu v bretonštině není využívána v příliš velké míře. Z výzkumu, který byl proveden v roce 2007, vyplynulo, že v celém regionu sleduje 21 % bretonských mluvčích alespoň jedenkrát měsíčně televizní vysílání v bretonštině. V Dolní Bretani byl tento údaj roven přibližně tři čtvrtinám mluvčích. Rádio poslouchá minimálně jedenkrát měsíčně přibližně 10 % všech mluvčích, v Dolní Bretani 37 % mluvčích. Co se týče bretonštiny a internetu, tak téměř polovina mluvčích nemá žádné připojení. Méně než 5 % mluvčích tak využívá internet k poslechu či čtení bretonštiny.¹⁶⁰

Nejvíce bretonsky psaných knih je možné sehnat pro děti. Nabídka pro dospělé je mnohem více omezena. Liza, ředitelka školy Diwan uvádí: „*Máme knihy v bretonštině, ale v porovnání s francouzskými se jedná opravdu o zlomek, také je potřeba mít literaturu*

¹⁵⁹ LE COADIC, Ronan, profesor na Univerzitě de Rennes 2. Osobní rozhovor. Rennes, březen 2015.

¹⁶⁰ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 97-104.

pro všechny věkové kategorie. Knihy jsou především ve formě kreslených příběhů pro děti. Pro děti je to tedy celkem dobré, došlo ke zlepšení situace i v porovnání se situací před deseti lety. V současnosti působí skupinka lidí vytvářející materiály pro děti.“

Obrázek 10: Kniha pro děti, výuka ve škole Diwan

Zdroj: Vlastní archiv, Rennes, květen 2015

Francouzština je dominantním jazykem veřejného života po celé Bretani. Snahou aktivistů je dostat bretonský jazyk do většího povědomí lidí, a to podpořením bilingvní komunikace ve veřejném životě a také pomocí rozšiřování bilingvních cedulí. Dvojjazyčné značení zdůrazňuje specifickou a odlišnost regionu, což může kladně podpořit turistický ruch. V samotných Bretoncích vzbuzuje vícejazyčné značení hrdost a má pro ně silnou symbolickou funkci. První francouzsko-bretonské cedule se začaly objevovat v 80. letech minulého století, a to na popud bretonských aktivistů. Postupně se začaly bilingvní cedule rozšiřovat na další území Bretaně. Bilingvní značení zahrnuje názvy ulic, měst, informační cedule, dopravní značení, cedule na letištích, nádražích či autobusových zastávkách. Vícejazyčné značení se netýká pouze bretonštiny, ale také dalšího regionálního

Obrázek 11: Bilingvní cedule při výjezdu z města Rennes

Zdroj: Vlastní archiv, Rennes, květen 2015

jazyka gallo.^{161,162}

Bretonština je i součástí krajiny jako takové. Regionální jazyk se stále vyskytuje ve formě toponym, a to v názvech některých měst a míst. V západní části Bretaně lze nalézt mnoho obcí začínající na *Plou-* (nebo další varianty *Plo-*, *Plu-*, *Pleu-...*), což znamená *hlava*. Konkrétním příkladem může být obec Plougastell, což v překladu znamená farní opevnění (*Plou-* + *Kastell*). Mezi další příklady patří místa začínající na *Lann-*, což znamená *posvěcené místo*.

Někteří lidé mají také tradiční bretonská jména či příjmení. Příkladem může být jedna z informátorek, jejíž příjmení je Calloc'h. *„Mé jméno je opravdu bretonské, bretonská jména poznáš od francouzských, například v mém příjmení podle toho apostrofu. Když jsem byla na střední škole, měla s tím pořád problém, například při psaní na počítači. Problémem je také výslovnost, málokdo umí vyslovit mé příjmení správně. Na konci příjmení mám apostrof, ten by se měl vyslovit jako tvrdé „ch“, ale ostatní lidé to vysloví jinak - „Kalok“ nebo „Kaloš“. Nesprávně to vyslovuje i můj bratr, protože ho to nezajímá.“*

8.7.2. Výuka bretonského jazyka

Bilingvní výchova u dětí se často setkává se zakořeněnou představou rodičů, kteří považují výuku malého jazyka za neúčinnou či dokonce zatěžující pro dítě. Avšak nová zjištění ukázala, že naopak děti, které jsou vychovávány bilingvně, mají lepší výsledky ve školní výuce. Dvojazyčná výuka vede k abstraktnějšímu a simultánnímu vnímání světa, rozvíjí intelektuální schopnosti a potenciál. Bilingvismus či multilingvismus je v dnešní době stále více žádaný, umožňuje poskytnutí více informací a vědomostí. Znalost více jazyků například podporuje tolerantnost jedince vůči jiným kulturám, zlepšuje zvládání nových věcí, urychluje učení nového či zvyšuje kreativitu. Vícejazyčnost nabízí širší možnosti komunikace i na mezinárodní úrovni. Z finančního hlediska může jedinec získat výhodu při hledání zaměstnání.¹⁶³

¹⁶¹ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 170-173.

¹⁶² Office public de la langue bretonne. *Signalisation*. [online]. [cit. 2017-02-04].

Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/18-signalisation.htm>

¹⁶³ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, s. 67-71.

Výuka bretonského jazyka je možná především ve větších městech, kde je možné nalézt jak večerní kurzy pro dospělé, tak možnost bilingvní či dobrovolné vyučování pro děti. Na rozdíl od venkova, kde mají nejen děti menší možnost poznat kulturu, porozumět bretonské identitě či navštěvovat bilingvní výuku. Nejznámější z asociací nabízející vzdělání v bretonštině jsou školy Diwan. Diwan vznikl v roce 1977 a měl a stále má velký vliv na rozvoj bretonštiny. V současnosti nabízí 46 škol pro děti od dvou do deseti let, poté šest základních škol pro děti od deseti let a jednu střední školu. Bilingvní výuku nabízejí také privátní katolické školy Dihun a veřejné školy Divyez. V posledních zmíněných školách probíhá výuka, na rozdíl od Diwanu, také ve francouzštině.

Jedním z problémů Diwanu je jeho financování. Ředitelka školy v Rennes uvedla: „*Máme velké problémy s financováním Diwanu oproti státním školám, které dostávají příspěvky od francouzského státu. Máme to mnohem těžší, takže bych chtěla, aby to měl Diwan lehčí, jako státní školy. Jediným oficiálním jazykem je francouzština, s čímž osobně nesouhlasím. Přála bych si, aby bretonština byla oficiálně uznaným a v každodenním životě používaným jazykem.*“

Dle údajů získaných v roce 2011 bylo možné navštěvovat bilingvní vyučování na 413 místech, v roce 2016 se počet zvýšil na 490 míst. Nabídka je vyšší v západní a jižní části Bretaně. Nejvyšší počet škol se nachází ve Finistère. Celkově tuto možnost využívalo 14 082 žáků, jež měli v rozvrhu alespoň hodinu bretonštiny. Nejvíce žáků navštěvuje bilingvní třídy v rámci základního vzdělání, a to celých 80 %. Čím se zvyšuje stupeň vzdělání, tím dochází k poklesu možností bilingvního vzdělání. Počet bilingvních žáků se zvyšuje, což znázorňuje následující graf. Na začátku školního roku 2016 dosáhl počet žáků 17 024.^{164, 165}

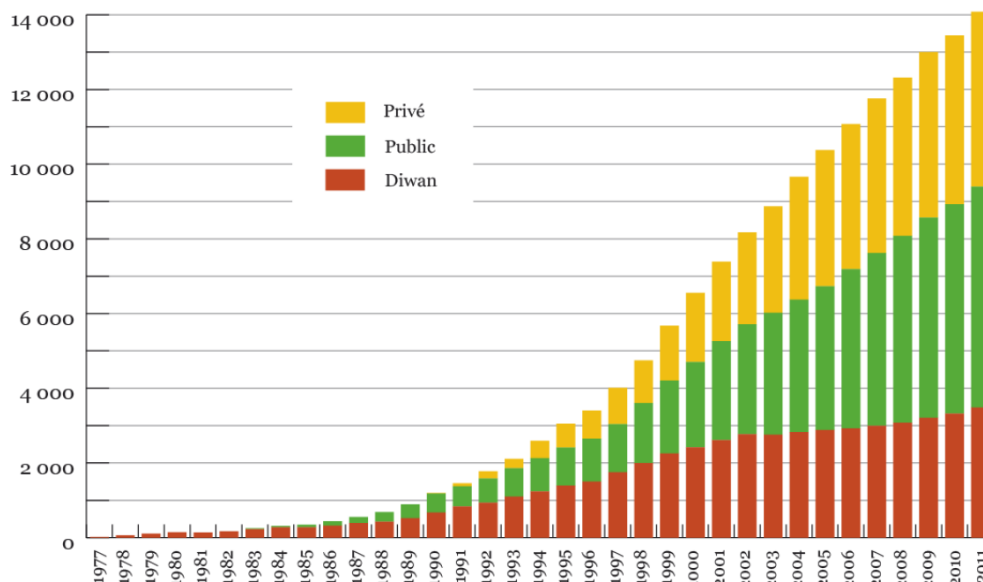
Nejvíce Bretonců by preferovalo zavedení nepovinné bretonštiny na všech školách. Menší procento zastává názor, že by měla být bretonština vyučována pouze ve specializovaných vzdělávacích zařízeních, mezi něž patří Diwan nebo bilingvní třídy. Vysokoškolští studenti mohou vystudovat bretonsko-keltský studijní obor od bakalářského

¹⁶⁴ Office public de la langue bretonne. *L'enseignement bilingue en 2011*. [online]. [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: http://www.ofis-bzh.org/fr/services/observatoire/travaux.php?travail_id=83

¹⁶⁵ Office public de la langue bretonne. *Chiffres clés*. [online]. [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/5-chiffres-cles.htm>

až po doktorandské studium na Université de Rennes 2 nebo v Brestu na Université de Bretagne Occidentale.^{166,167}

Obrázek 12: Vývoj počtu žáků od roku 1977, rozdělení na soukromé (žlutě znázorněné), veřejné (zeleně znázorněné) a Diwan (červeně znázorněné) školy

Zdroj: Office public de la langue bretonne. *L'enseignement bilingue en 2011*. [online]. [cit. 2017-01-25].

Dostupné z: http://www.ofis-bzh.org/fr/services/observatoire/travaux.php?travail_id=83

Možnost výuky bretonštiny mají i dospělí, a to především v rámci večerních kurzů nebo měsíčních intenzivních kurzů. Asociace výuky bretonštiny pro dospělé Skol En Emsav sídlí v hlavním městě Rennes. Organizace vydává i dva bretonsky psané měsíčníky *#brezhoneg* a *Bremañ*. V západní Bretani působí asociace Mervent. Mezi další asociace nabízející výuku bretonštiny pro dospělé patří například Roudour, UCO či Stumdi.

V roce 2015 se učilo bretonsky 3 354 dospělých v týdenních kurzech. V rámci intenzivních kurzů, které probíhaly tři či šest měsíců, studovalo 302 osob.¹⁶⁸ Počet nabídky kurzů v průběhu let mírně vzrůstá, v roce 2013 bylo možné navštěvovat večerní kurzy

¹⁶⁶ LE COADIC, Ronan, profesor na Univerzitě de Rennes 2. Osobní rozhovor. Rennes, březen 2015.

¹⁶⁷ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. Le nouveau sondage de TMO-Régions. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 166-167.

¹⁶⁸ Office public de la langue bretonne. *Chiffres clés*. [online]. [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/5-chiffres-cles.htm>

na 174 místech v Bretani. Ve zbytku Francie je bretonština vyučována na 22 místech a v zahraničí na dalších dvaceti místech, od Toronta až po Sydney.¹⁶⁹

Obrázek 13: Výuka ve Skol En Emsav

Zdroj: Vlastní archiv, Rennes, květen 2015

8.7.3. Revitalizace bretonského jazyka

Situace bretonštiny je alarmující a hrozí její vymizení. Organizace UNESCO, *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, zkoumá a monitoruje situaci menšinových jazyků světa. Bretonština je dle organizace UNESCO, považována za vážně ohrožený jazyk.¹⁷⁰ Otázkou je, zda je ještě čas na její záchranu a jakým způsobem se snažit bretonštinu zachránit. Lingvistická politika nelze uplatnit na všechny regiony stejně a musí být brány v potaz konkrétní specifičnosti daného regionu. Stabilizace počtu bretonských mluvčích není reálná v krátkodobém horizontu. Lingvistický plán by měl podpořit pozitivní smýšlení o bretonském jazyce a minoritě Bretonců jako takové. Prokázat prospěšnost znalosti bretonštiny a podpořit vzdělání v bretonštině.

Mezi pozitivní faktory vývoje na přelomu 20. a 21. století patří rozvoj vzdělávání v bretonštině nebo přijetí lingvisticko-politického plánu. Diglosie v Bretani stále existuje,

¹⁶⁹ Office public de la langue bretonne. *L'enseignement aux adultes. Bilan 2013*. [online]. [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: <http://www.roudour.com/Files/16063/141227057543017.pdf>

¹⁷⁰ UNESCO. *UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger*. [online]. [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/languages-atlas/en/atlasmap/language-id-336.html>

nicméně je zapotřebí detailněji rozebrat situaci bretonštiny, například v jakých oblastech života je stále používána. Conseil Regional de Bretagne¹⁷¹ přijala první jednotný plán lingvistické politiky v prosinci 2004. Plán oficiálně uznává bretonštinu a gallo za jazyky Bretaně. Plán se zabývá zachováním bretonštiny, snahou stabilizace počtu mluvčích a podporou jazyka v rozmanitých oblastech sociálního života v Bretani. Snaží se umožnit každému Bretonci učit se bretonštinu, poslouchat, mluvit a psát v bretonštině.¹⁷²

V průzkumu provedeném v roce 1997 uvedlo 88 % respondentů, že jsou pro záchranu bretonštiny. V roce 2001 proběhl průzkum, iniciovaný asociací Buhez¹⁷³, který se zabýval zájmem o mluvení bretonsky. 41 % respondentů uvedlo, že je bretonština užitečná, pouze 2 % uvedlo, že je nezbytná. Nutností je přistoupit na rozsáhlý program ochrany bretonského jazyka. Důležitou součástí je přesvědčit více generací o tom, proč je důležité se učit bretonsky. Sociolingvisté vnímají problematiku použití menšinových jazyků z více úhlů. Důležitou součástí zkoumání situace jazyka je například měření jeho vitality, zda dochází k jeho zastarávání, kolik je mluvčích jazyka, jaká je frekvence používání jazyka, a to v rozdílných kontextech života jedince.¹⁷⁴

8.8. Prognóza budoucího vývoje bretonské identity a bretonštiny

Přestože se politika francouzského státu snažila bretonskou identitu popírat, tak se specifická identita v Bretani stále udržela. Bretonština je důležitou součástí bretonské identity, nicméně značná část Bretonců keltský jazyk již neovládá. Bretonci si ale přejí, aby zůstal jazyk uchován a zcela nevyumizel. Esenciálním prvkem bretonské identity je především pocit příslušnosti a sounáležitosti s bretonským národem, který pravděpodobně přetrvává i do budoucna. Budoucí vývoj je sice nejistý, ale v současnosti se o bretonskou identitu zajímá i více mladých lidí, než tomu bylo v minulosti, kdy byla více upřednostňována francouzská identita. Ohroženým prvkem identity je především bretonština, jejíž budoucnost je značně nejistá.

¹⁷¹ Regionální rada Bretaně

¹⁷² Région Bretagne. *Une politique linguistique pour la Bretagne*. [online]. [cit. 2017-02-28]. Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/upload/docs/application/pdf/2012-04/rapport_dactualisation_de_la_politique_linguistique_2012.pdf

¹⁷³ Asociace sdružující muzea a skanzeny v Bretani

¹⁷⁴ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 149-160.

Mluvčích bretonského jazyka celkově ubývá, jelikož mnoho z nich patří do starší věkové kategorie. Každoročně zemře okolo 5 000 mluvčích. Počet lidí, kteří se učí bretonsky, se počtu zemřelých nevyrovná. Generační transmise byla přerušena už před dvěma generacemi. Stabilizace počtu mluvčích tak není v krátkodobém horizontu možná a bude těžké docílit stabilizace i v budoucnu. Mladší generace se začíná více zajímat o bretonskou kulturu, to se zlepšilo v porovnání s dřívějším. I více dětí se začíná učit bretonsky. Informátoři, kterým bylo do třiceti let, uváděli, že by bylo divné se v tomto věku začít učit bretonsky. Sice bretonštinu podporují, ale raději se učí jiný, mezinárodní jazyk, například angličtinu.¹⁷⁵

Mírný nárůst počtu mluvčích byl zaznamenán ve věkové kategorii 15-19 let, v níž bylo zastoupeno 1 % mluvčích v roce 1997, a o deset let později se procentuální podíl zvýšil na 4 %. Přestože se nejedná o významný nárůst, je nárůst nejmladší věkové kategorie důležitý. Ve všech ostatních kategoriích počet mluvčích klesá. Pro nové mluvčí je bretonština druhým jazykem, nejčastěji naučeným v rámci vzdělávacích institucí. Počet žáků navštěvující bilingvní instituce od školek až po střední školy (veřejné, privátní, asociace) činil v roce 1996 3 386 žáků a o deset let později 11 078 žáků v celém regionu historické Bretaně. V roce 2011 celkový počet žáků učících se bretonsky vystoupal na 14 082 žáků. Nicméně otázkou je úroveň bretonštiny žáků a také to, jak dlouho budou bretonsky umět.¹⁷⁶

Pro zachování bretonštiny je drtivá většina všech Bretonců. Více než polovina z nich věří v její zachování. Mezi důvody uchování bretonštiny patří to, že je součástí kulturního dědictví a bretonské kultury. Bretonština poukazuje na původ Bretonců a jejich tradice, které jsou spojeny s identitou a hrdostí národa. Proti těmto postojům se staví argumenty, které nepodporují zachování bretonštiny. Bretonský jazyk není pro současný život v Dolní Bretani nepostradatelný. Mezi další argumenty patří neúčinnost jazyka, s tím je spojené tvrzení, že se jedná o mrtvý jazyk, jenž je jazykem minulosti a nemá budoucnost. Bretonštinou se mluví stále méně a méně. Zájem mladých o bretonštinu je stále nedostatečný. Dalším argumentem je také možnost učit se jiný, důležitější a více

¹⁷⁵ LE COADIC, Ronan, profesor na Univerzitě de Rennes 2. Osobní rozhovor. Rennes, březen 2015.

¹⁷⁶ Office public de la langue bretonne. *L'enseignement bilingue en 2011*. [online]. [cit. 2017-02-28].

Dostupné z: http://www.ofis-bzh.org/fr/services/observatoire/travaux.php?travail_id=83

používaný jazyk, což je v dnešním globalizovaném světě důležité. Ty, kteří bretonsky neumí, odrazuje složitost jazyka a také různé dialekty.¹⁷⁷

¹⁷⁷ BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 149-160.

9 Závěr

Diplomová práce se zabývala bretonskou menšinou žijící na nejzápadnějším francouzském poloostrově. Postavení Bretaně a Bretonců v rámci Francouzské republiky bylo často značně podřadné a přehlížené. Podle jedné z dochovaných pařížských satir vnímali Pařížané bretonský národ za barbarský již ve 13. století. Unitární centralizovaná Francie se snažila vystupovat jako národní stát na celém svém území, a tak docházelo ke snahám asimilace bretonské menšiny.

Bretaň je společně s Cornwalllem, Walesem, Ostrovem Man, Irskem, Skotskem považována za jeden z keltských národů. Spojitost mezi keltskými národy lze najít ve snaze hledání společných keltských kořenů, přestože se keltské národy skládaly z nesourodých kmenů. Společným prvkem je používání keltských jazyků, kterými se na daných územích mluví v odlišné míře. Podle výpovědí informátorů panují mezi keltskými národy vřelé a přátelské vztahy, které jsou utužovány například pořádáním keltských festivalů. Spojitost s neblížejším keltským národem, Cornwalllem, netkví pouze v geografické blízkosti. Pravděpodobnou teorií vzniku bretonského národa byla emigrace z Cornwalllu a Walesu po rozpadu římské říše. Imigranti s sebou přinesli také keltský jazyk, křesťanství a název *Brittany*, jenž je pro Bretaň používán od 6. století.

V 19. století přišla společně s romantismem snaha zachovat a oživit bretonskou identitu. V průběhu 19. století byli Bretonci národnostně uvědoměli. Během 20. století docházelo k potlačování bretonské identity, což bylo způsobeno politikou francouzského státu. I samotní Bretonci začali vlastní identitu považovat za překážku svého osobního rozvoje. Bretonská identita byla vnímána jako zaostalá a udržovala se především ve venkovském prostředí. Naopak francouzská identita představovala modernitu a osvobození v podobě života ve městě. V minulém století byla tedy upřednostňována spíše francouzská identita, nicméně od 70. let se začal zvyšovat zájem o bretonskou identitu prostřednictvím revitalizačních hnutí.

Přehlížení regionálních jazyků a od počátku 20. století i represe ze strany Francie přispěly k úbytku počtu mluvčích bretonštiny. V první polovině 20. století si bretonština udržovala významnou roli, nicméně francouzština se stávala stále více používanou. Další markantní transformace nastala od poloviny 20. století. Dle výzkumu z poválečného

období dokázalo bretonštinu používat 1 100 000 obyvatel Dolní Bretaně. Během následujících šedesáti let se počet mluvčích snížil o více než 80 %, v současnosti je bretonština jazykem s přibližně 200 000 mluvčími. Během druhé poloviny 20. století došlo k přerušení mezigenerační transmise bretonštiny. V rámci rodiny měla bretonština stále významnou roli, nicméně mladí rodiče začali na své děti mluvit převážně francouzsky. Francouzština začala být považována za vznešenější a honosnější prostředek komunikace a za jazyk vhodnější pro vzdělání. Použití francouzštiny značilo vyšší sociální status.

V současnosti si Bretonci udržují určitou resistenci a vlastní identitu spojenou s charakteristickými regionálními kulturními rysy. Bretonská identita je spojena se specifickou historií regionu, geografickým vymezením a také s keltskými kořeny. Napříč regionem vznikly organizace, které nabízejí vyučování v bretonštině jak pro děti, tak pro dospělé. Nejvýznamnější asociací nabízející bretonskou výuku pro děti jsou školy Diwan. Mnoho dalších organizací se zabývá podporou regionální kultury, zahrnující například tanec či hudbu. O bretonskou identitu se začínají více zajímat i mladí lidé. Esenciálním prvkem bretonské identity je především pocit sounáležitosti a příslušnosti k bretonskému národu.

I když v současnosti většina Bretonců bretonštinu neovládá, tak ji považují za důležitou součást vlastní identity. Přestože v posledních šedesáti letech došlo k výraznému úbytku mluvčích, nepředpokládá se, že bretonština vymizí úplně. Stále je používaným jazykem, i když spíše příležitostně. Francouzština se stala dominantním jazykem ve všech sférách života Bretonců. Přestože nových mluvčích pomalu přibývá, problém tkví v tom, že většina mluvčích patří do starší věkové kategorie. Z výzkumu z roku 2007 vyplynulo, že 70 % bretonských mluvčích bylo starších šedesáti let. V roce 2006 navštěvovalo síť bilingvních vzdělávacích institucí přibližně 11 000 žáků, v roce 2016 se počet žáků zvýšil na 17 024. Kurzy bretonštiny v roce 2006 navštěvovalo 3 656 lidí. I přes nárůst počtu žáků a lidí, kteří se začínají učit bretonsky, se tento přírůstek nevyrovná počtu zemřelých mluvčích. Důvodem je také přerušení generační transmise v druhé polovině 20. století. V krátkodobém horizontu se nepředpokládá, že by došlo ke stabilizaci počtu mluvčích.

10 Seznam použitých zdrojů

10.1. Bibliografické zdroje

- BODLORE-PENLAEZ, Mikael, HENRY, Lionel, MARAIS, Pierre-Emmanuel. *Bretagne, les questions qui dérangent*. Fouesnant: Yoran embanner, 2014. s. 109. ISBN 918-2-916579-78-8.
- BROUDIC, Fañch. *Parler breton au XXIe siècle. Le nouveau sondage de TMO-Régions*. St Thonan: Cloître Imprimeur, 2009. s. 208. ISBN 978-2-911210-91-3.
- DÉGUIGNET, Jean-Marie. *Paměti bretonského venkovana*. 1. vyd. Překlad Gabriela Chalupská. Praha: Mladá fronta, 2003. Osudy (Mladá fronta). s. 512. ISBN 80-204-1053-8.
- EISENSTADT, Samuel Noah; GIESEN, Bernhard. *Konstrukce kolektivní identity*. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 451. ISBN 80-86429-20-2.
- GALLIOU, Patrick, JONES, Michael. *Bretonci*. Praha: NLN (Nakladatelství Lidové noviny), s.r.o., 1998. s. 367. ISBN 80-7106-202-2.
- GELLNER, Arnošt. *Národy a nacionalismus*. Praha: Hříbal, 1993. s. 158. ISBN 9788090089297.
- GEMIE, Sharif. *Brittany, 1750-1950, The Invisible Nation*. Cardiff: University of Wales Press, 2007. s. 308. ISBN 978-0-7083-2002-0.
- HOUSKOVÁ, Anna, SVATONĚ, Vladimír. *Literatura na hranici jazyků a kultur*. Praha: Betis, 2009. s. 292. ISBN 978-80-7308-284-0.
- HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. s. 135. ISBN 978-80-7419-010-0.
- KENNEDY, Neil. *Yn sol, Bretonyon oll! Cornwall 's turn to Brittany*. In: Anne Goarzin a Jean-Yves Le Disez. *Brittany/Cornwall: what relations?*. Brest: CRBC, 2013. s. 231. ISBN 979-10-92331-04-2.
- ŠATAVA, Leoš. *Evropská etnika bez státu: rozměry asimilace a revitalizace - 23 případů*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnavě, 2015. s. 96. ISBN 978-80-8105-680-2.
- ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. s. 215. ISBN 978-80-86429-83-0.
- TOMKOVÁ, Ivana. *Potopené zrcadlo; legendy, pověsti a pověry Bretaně*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-670-X.
- TREGIDGA, Garry. *Celtic Comparisons: Brittany and the Revivalist Movement in Cornwall*. In: Anne Goarzin a Jean-Yves Le Disez. *Brittany/Cornwall: what relations?*. Brest: CRBC, 2013. s. 231. ISBN 979-10-92331-04-2.
- TŘESOHLAVÁ, Anna. *Revitalizace bretonštiny (vztah jazyka a identity u nové generace bretonsky mluvících)*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2011. s. 152. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Leoš Šatava, CSc.

10.2. Elektronické zdroje

- ADKINS, Madelaine. *Will the real Breton please stand up? Language revitalization and the problem of authentic language*. [online]. University of Southampton, 2013. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <https://independent.academia.edu/MadeleineAdkins>
- Ar Redadeg. *The race map*. [online]. [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: <http://www.ar-redadeg.bzh/en/blog/article/the-race-map>
- Breizheo.bzh. » *Gwenn-ha-du* «. [online]. [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: <http://breizheo.bzh/Blogz/index.php/2015/12/28/banniel-breizh-ar-gwenn-ha-du-drapeau-breton/>
- Bretania.bzh. *Le gallo, la langue de la Haute-Bretagne*. [online]. [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: http://www.bretania.bzh/exploitation/Bretania/le-gallo-la-langue-de-la-haute-bretagne.aspx?_lg=fr-FR
- Carte de France region. *Carte des régions de France*. [online]. [cit. 2017-22-01]. Dostupné z: <http://www.cartesfrance.fr/carte-france-region/carte-france-regions.html>
- Council of Europe. *Chart of signatures and ratifications of Treaty 148. European Charter for Regional or Minority Languages*. [online]. [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/signatures?p_auth=LwSEY5EK
- CREPAZ, Katharina. *The Impact of Europeanization on Minority Communities in “Old” Member States: Italy and France*. [online]. University of Innsbruck, 2014. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2014/Crepaz.pdf>
- DIETLER, Michael. *Celticism, Celtitude and Celticity, The consumption of the past in the age of globalization* [online]. [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: https://www.academia.edu/273595/Celticism_Celtitude_and_Celticity_the_consumption_of_the_past_in_the_age_of_globalization?auto=download
- Festival Interceltique. *Qui sommes-nous ?*. [online]. [cit. 2017-02-06]. Dostupné z: <http://www.festival-interceltique.bzh/festival/qui-sommes-nous.cfm>
- Flickr. *Yaouank Photos Presse by Skeudenn Bro Roazhon*. [online]. [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: https://www.flickr.com/photos/101931435@N04/albums/72157636085388885/wit_h/28324904222/
- FORTIER, David H. *Chapter 3, Breton Nationalism and Modern France: The Permanent Revolution*. [online]. Amherst: University of Massachusetts, 2008. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=anthro_res_rpt9
- Géoconfluences. *Une nouvelle carte des régions françaises*. [online]. [cit. 2017-20-02]. Dostupné z: <http://geoconfluences.ens-lyon.fr/actualites/eclairage/regions-francaises>
- Chubri. *La langue de la Haute-Bretagne*. [online]. [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: http://www.chubri-galo.bzh/chubri-galo_le-gallo_presentation-gallo__gl.htm

- LE COADIC, Ronan. *L'identité bretonne, situation et perspectives*, in: Élégoët, Fañch (éd.). Bretagne: Tud ha Bro, 2002. s. 7. Dostupné z: <http://hal.univ-brest.fr/hal-00498513>
- LE COADIC, Ronan. *Tout est bon dans le Breton*. Ethnologie française, Presses Universitaires de France, 2012. s. 15. Dostupné z: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00731788>
- Madeja95.wordpress.com. *Danses bretonnes*. [online]. [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: <https://madeja95.wordpress.com/2015/02/02/danses-francaises-danses-bretonnes/>
- MENDEL, Kerstin. *Regional Languages in France: The Case of Breton*. [online]. [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: http://vanhise.lss.wisc.edu/ling/files/ling_old_web/lso/wpl/4.1/LSOWP4.1-09-Mendel.pdf
- Ministerstvo kultury. *Evropská charta regionálních či menšinových jazyků*. [online]. [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/assets/ministerstvo/Evropska-charta-regionálních-ci-mensinových-jazyku.pdf>
- NPLD. *About us*. [online]. [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: <http://www.npld.eu/about-us/>
- OAKES, Leigh. *Normative language policy and minority language rights: rethinking the case of regional languages in France*. [online]. Queen Mary University of London. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10993-016-9411-5>
- OBIERO, Ogone John. *From Assessing Language Endangerment or Vitality to Creating and Evaluating Language Revitalization Programmes*. [online]. University of Leipzig, 2010. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://www.njas.helsinki.fi/pdf-files/vol19num4/obiero.pdf>
- Office public de la langue bretonne. *Chiffres clés*. [online]. [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/5-chiffres-cles.htm>
- Office public de la langue bretonne. *L'enseignement aux adultes. Bilan 2013*. [online]. [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: <http://www.roudour.com/Files/16063/141227057543017.pdf>
- Office public de la langue bretonne. *La langue bretonne à la croisée des chemins*. [online]. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/46-situation-de-la-langue.htm>
- Office public de la langue bretonne. *L'enseignement bilingue en 2011*. [online]. [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: http://www.ofis-bzh.org/fr/services/observatoire/travaux.php?travail_id=83
- Office public de la langue bretonne. *Signalisation*. [online]. [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <http://www.fr.brezhoneg.bzh/18-signalisation.htm>
- Office public de la langue bretonne. *UN DRA RET EVIT KEMENT YEZH VEV ZO*. [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.brezhoneg.bzh/72-termenadurezh.htm>
- Région Bretagne. *Brittany and its history*. [online]. [cit. 2017-02-20]. Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/jcms/prod_189639/fr/brittany-and-its-history

- Région Bretagne. *Les langues de bretagne au quotidien*. [online]. [cit. 2017-01-26].
Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/jcms/c_13437/fr/breton-et-gallo-au-quotidien
- Région Bretagne. *Une politique linguistique pour la Bretagne*. [online]. [cit. 2017-02-28].
Dostupné z: http://www.bretagne.bzh/upload/docs/application/pdf/2012-04/rapport_dactualisation_de_la_politique_linguistique_2012.pdf
- ROMAINE, Suzanne. *Planning for the survival of linguistic diversity*. [online]. Springer, 2006. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z:
<https://link.springer.com/article/10.1007/s10993-006-9034-3>.
- Routard.com. *Culture et traditions Bretagne*. [online]. [cit. 2017-02-03]. Dostupné z:
http://www.routard.com/guide/bretagne/858/culture_et_traditions.htm
- The Guardian. *Local language recognition angers French academy*. [online]. [cit. 2016-10-14]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2008/jun/17/france>
- VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě. Sociologický časopis* [online časopis]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004, Vol. 40, No. 4 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z:
http://sreview.soc.cas.cz/uploads/d2fe757af6ca935d6d1d996e3349242406475ee0_534_416vlach19.pdf

11 Seznam obrázků, tabulek a grafů

Obrázek 1: Mapa francouzských regionů	31
Obrázek 2: Magický les Brocéliande	55
Obrázek 3: Listopadový festival Yaouank	57
Obrázek 4: Tradiční kroje a tanec na festivalu v Rennes	58
Obrázek 5: Vlajka Gwenn-ha-Du	59
Obrázek 6: Hudební zkouška Bagadu Roazhon, bombard a binioù (zleva)	61
Obrázek 7: Bretonský tanec v regionálních krojích	62
Obrázek 8: Bretonská slaná palačinka nazývaná galette	63
Obrázek 9: Časopis #brezhoneg	67
Obrázek 10: Kniha pro děti, výuka ve škole Diwan	69
Obrázek 11: Bilingvní cedule při výjezdu z města Rennes	69
Obrázek 12: Vývoj počtu žáků od roku 1977, rozdělení na soukromé (žlutě znázorněné), veřejné (zeleně znázorněné) a Diwan (červeně znázorněné) školy	72
Obrázek 13: Výuka ve Skol En Emsav	73
Tabulka 1: Základní identifikační údaje informátorů, 2015, 2016	12
Tabulka 2: Sociolingvistické rozdělení populace Dolní Bretaně v roce 1952, dle F. Gourvila	49
Tabulka 3: Jiné jazyky než francouzština používané v Bretani v roce 1999	50
Graf 1: Procentuální vyjádření vývoje počtu těch, kteří rozumí bretonsky v regionu Dolní Bretaně dle jazykové úrovně v letech 1990, 1997 a 2007	52
Graf 2: Počet mluvčích dle bretaňských departamentů, rok 2007	54
Graf 3: Srovnání v letech 1997, 2007 a prognóza celkového počtu obyvatel a mluvčích bretonštiny v Dolní Bretani	66

12 Seznam příloh

Příloha 1 – DVD s filmovým dokumentem o bretonské menšině